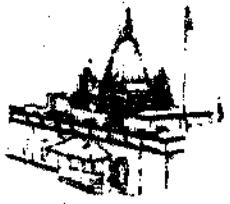


(ॐ कारणसून) अव्यक्ताचा प्रादुर्भाव होतो. अव्यक्तपासून महत्त्व उपजते आणि त्यापौटी अहंकार उत्पन्न होतो. अहंकाराच्या ठिकाणी पंचतन्मात्रांव त्यातून पंचमहा नुते होतात. शेवटी पंचमहा भूतांच्या उदरी हे निरिजत जग जन्मला आले. अविद्या, माया यांच्या रूपाचे दर्शन हेच या जगाचे रूपलक्षण व या अविद्येचे निरसन करण्यासाठी अज्ञानाचे दिवेळन हेच आवश्यक. अत्यंत विशुद्ध आणि निर्मळ जे चिन्मात्र केवळ स्वरूप त्याहून वेगळे जे ते 'शबल' या दोघांची भेसळ करता येत नाही. लक्ष्य ब्रह्म ते निराळे जाणावे. ते वाच्याहून फार निराळे असते. म्हणून ही अज्ञानाची पडळे (पडदे) उपदेशाच्या शक्तीने दूर सारावी. निर्देशाजी स्वज्ञ पडता, डोळे नसता, डोळस मन स्वतः अखिल त्रिभुवन पाहते. या सर्वांना कारण अविद्या आहे. खरे पाहता वस्तु एक असते परंतु ती दुसरीच दिसते. दोरी साप म्हणून भासते व शिंपत्याच्या पोटात रूपे आहे असे वाटते. अहो नुसती सूर्यांची किरणे पण लोक त्यांना 'मृगजळ' म्हणतात. हा निवळ मायेचा खेळ असतो व ज्ञानी लोक देखील तिच्यापुढे हतबल होउन जातात. पेटलेले कोलीत कोणी हातात गरगर फिरविले की त्याठिकाणी अग्निकंकण (विस्तवावे चक्र) दृष्टीस पडते व मायेची अचाट करणी (ख्याती) लक्षात येते. पाहू जाता हा खरा अग्नीच. अलातचक्रगला (अग्निकंकणाला) तर तिथे थाराच नाही. परंतु हा मायमोहाचा पसारा नसत्या संसाराला उत्पन्न करतो. अशा प्रकारे (बुद्धीचा) निरचय झाला की श्रम जातो व संसाराचा लय होतो. मी, देह, माझी पत्ती, माझे घर हा सारा व्यर्थ परिश्रम. पुत्र, पशू आदि तृष्णेच्या पाशाने अगदी वेष्टिले जाउल ज्ञानी व पंडित म्हणविणारे देखील सुखाचा लवलेशसुद्धा गाढू (मिळवू) शकत नाहीत. आपण शास्त्रप्रवीण व प्रज्ञावान आहोत, आपत्या सारखा जगात कोणी नाही, असा त्यांच्या मनात मोठा अभिमान असतो व त्यामुळे ते सदा असमाधानी असतात. हेच अज्ञान किंवा माया अथवा प्रकृतिप्रधान अविद्या. यांचेच आरंभी ज्ञानीजनांनी निरसन केले की मग ज्ञान उत्पन्न होते. (ओ. १४४-१७१)

ज्ञान हे तर स्वयंप्रकाशित असते. त्याचा उपदेश करावा लागत नाही. अज्ञानाचा नाश होताच ज्ञान आपोआप उत्स्फूर्तपणे प्रकटेल. एकादे तेजःपुंज रत्न केरामातीत दृढून जाते व वर्षांची वर्षे लोटल्यावर त्याची आठवणही बुजून जाते. कर्मधर्मसंयोगाने ते कधीकाळी हाती लागले तरी त्याचे सर्व तेज दगडमातीच्या संगतीने हरवून गेलेले असते. परंतु पुढे ते स्वच्छ घासले आणि वरील काटमाती काढू टाकली तर पूर्वील तेजःपुंजता पावते. तशीच ज्ञानाचीपण अवस्था असते. माती-काट ते अज्ञान व याच अज्ञानाने ज्ञान आवृत्त (वेढलेले) असते. काट-मातीचे निरसन केले (घासूनपुसून नाश केला) तर रत्न सहजच उजाळेल. नित्य अनित्य वस्तुचा विवेक हा पापकमाचा नाश करणारा, सत्वशुद्धी प्राप्त करून देणारा व ज्ञान उत्पन्न करणारा असतो. हे जग मायेचा बाजार आहे व येथे नकली वस्तू पुष्कळ आहेत. तसेच खन्या म्हणून नकली वस्तू घेणारे गि-हाईकही फार आहेत. त्यामुळे नकली कशी ओळखावी यासाठी भूत्याभल्यांची बुद्धी थकते. फसण्याच्या जागेची



लक्षणे (खुणा) नीट कळली पाहिजेत. आणि म्हणूनच बरोबर तज्ज माणूस (पारखी) घ्यावा लागतो. नकली वस्तू खन्यासारखी कशी दिसते हे तो देखादेखी दाखवील आणि अज्ञान नाहीसे होईल. अज्ञान जाता ज्ञान (शित्त्वक) राहील आणि मायेचे सहज निरसन होईल. उरलेले ज्ञान म्हणजेच सद्वस्तू जाणावी. या गोष्टीला प्रत्यक्ष प्रमाणाची जरुरी नाही. बुद्धीचे डोळे जरी स्वच्छ उजळलेले असले तरी कल्पनांच्या अंधाराने झांकलेले असतात. अंधाराचा उपदेश केला की ते झांकण दूर होते आणि (बुद्धीच्या डोळ्यांना) उरलेले ज्ञान स्पष्ट दिसते. खरे पाहता रस्त्यात (फुलाची) माळ असते परंतु संध्याकाळी दृष्टीला तो साप भासतो. त्याला कारण अज्ञानाचा पडदा. खिशातील गुप्त दीप (दिवा) पेटविला की अज्ञानाचा लोप होतो, खरे स्वरूप प्रकट होते आणि सर्पत्व आपोआप मावळते. तेव्हा अज्ञानाचा दोष घालवायला उपदेश हाच उपाय आहे आणि म्हणूनच ज्ञानी लोक आपले शरीर झिजवून अज्ञान काय आहे याचाच उपदेश करतात. (ओ. १७२-१८५)

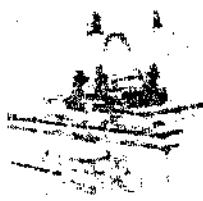
संसारात असताना प्रारब्धाने जे (कित्येक) प्रसंगी भोग येतात ते अज्ञानाने घडलेल्या कर्मामुळे (अज्ञानजन्य भूतकार्य) येतात, हे आधी जाणले पाहिजे. “सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म” (ज्ञान हेच सत्य आहे व ब्रह्म हेच अनंत आहे) आणि अविद्या माया हा सगळा भ्रम आहे. हा जेव्हा नाहीसा होईल तेव्हाचा ज्ञानाचा संभ्रम (घोटाळा) दूर होईल. ज्याचा देहाचा अभिमान गेला नाही त्याला सज्जान कोणी म्हणावे? अभिमानाचे जे अधिष्ठान (ठिकाण) ते मूर्तिमंत अज्ञान होय. ज्याला मायेचा पूर म्हणतात, ज्यामध्ये हे जग अगदी चूर असते, तो हा भूलविणारा दृष्ट (दिसणारा) संसार आहे व अज्ञान हे त्याचा मूळ आधार आहे. अज्ञानापासूनच याचा उगम असतो, याचे वैभवही अज्ञानातून उद्भवते. आणि एकत्वाच्या ठिकाणी अनेकात्वाची जी भावना असते, त्याचे मूळ ठिकाणही अज्ञानच आहे. किंचित् प्रकाश किंचित् अंधार अशा समयी मार्गीचा दोर, दोर असून सर्प भासतो व अतिशय भीती वाटते, सर्पाचा भास हे केवळ अज्ञान असते. त्या अज्ञानाचा नाश झाल्याशिवाय मन भयमुक्त होत नाही. कोणास फुलाची माळा भासते तर कोणाच्या डोळ्याला दंड (सोटा) दिसतो. एकूण हा सगळा भासच. बाहीच्या अवकळा (पतन) खरोखरीच अनावर असतात. वेदशास्त्राच्या वचनाला अनुसरून जो आस्तिक्य बुद्धी धारण करतो तोच ब्रह्मज्ञानाचा अधिकारी होय. जन्मजन्मांतरीचा नास्तिक कधीच तसा अधिकारी होणे शक्य नाही. हे विश्व उलट्या म्हणजे अयथार्थ दृष्टीने पाहणाऱ्या लोकांना चराचर विश्व हे विश्वात्मा रूपाने न दिसता विश्वरूपाने दिसते हा त्यांचा भ्रम आहे. त्यांचा जन्ममरणाचा क्रम फिटतच नाही. त्यांना जे ब्रह्मतत्त्व दुर्गम ते अधिकारी लोकांना अगदी सुगम असते. येथे प्रवचन, कामास येत नाही अथवा अनेक वेदांवरचा हक्क (स्वीकारण) किंवा अनेक ग्रंथांचा अर्थ जाणण्याची बुद्धी किंवा अनेक ग्रंथांचे वाचन किंवा बहुश्रुतता याही कामास येत नाहीत. शब्दांमुळे शब्दांचे ज्ञान होईल पण त्यामुळे खन्या वस्तूचे (ब्रह्माचे) ज्ञान होईल का? बुद्धीला नित्य व अनित्य जाणण्याची उत्तम शक्ती असते परंतु वस्तू (ब्रह्म) तिच्या

आटोकयात कधीच येत नाही. षड्दर्शने (न्याय, वैशेषिक, सांख्य, योग, मिमांसा व वेदान्त) टेकीस आली व अद्यापि वादच करीत राहिली, तरीही आत्मवस्तू आपल्या जागीच राहिली. शब्दांत कधीच गुंतली गेली नाही. मोठे शब्दपंडित झाले तरी वस्तुरुपी सूर्यापुढे ते खद्दोतच (काजवेच), एकदा वरतू (ब्रह्म) प्राप्त झाले की शब्दांचे सर्व जाळे विरुद्ध जाते. जगात पहा अंवान्या रात्री दिव्याच्या प्रकाशाने सर्व किया चालतात परंतु सूर्योदय होताच सकाळी दिव्याला कोणी विचारत नाही. तरी जो वाचेचा (बोलण्याचा) विषय नव्हे तो उपदेश करसा होईल? म्हणून वक्त्याचे आख्यानात अज्ञान निरसन हे ध्येय असावे. अस्तित्व बुद्धीने उपासना केली की आत्मा प्रसन्न होतो व उपासकाला आत्मतत्त्वभावाचे प्रकाशन उपलभ्यमान (प्राप्त) होते. आत्म्याच्या ठिकाणी परमात्म्याचे ध्यान केले व दोन्हीमध्ये अभेद रूपाने अनुसंधान ठेवून उपासना केली की आत्मा स्वतःच उपसकावर प्रसन्न होतो. त्यासाठी दुसरे साधन नाही. आत्म्याने स्वतःच प्रसन्न व्हावे लागते. साधकाचा आत्म्याकडे कल पाहून आत्माच त्यावर आपणच कृपा करतो. (ओ. १८६-२०५)

ग्रंथाच्या विषयाची समाप्ती होता, वक्ते श्रोत्यांना नेहमी प्रार्थना करतात व ऐकण्याच्या श्रमांसाठी क्षमा मागतात. ही शिष्टरीती सर्व ठिकाणी आहे. परंतु या सच्चरितात तसे नव्हे कारण याचे कर्तृत्व माझ्या माथी नाही. साईबाबा स्वतःच माझ्या हाती लेखणी देऊन आपली कथा लिहून घेतात. म्हणून मी ग्रंथकर्ता नव्हे, येथे कोणी मजकरिता श्रोते नाहीत आणि श्रोत्यांना जर का मी क्षमा करा म्हटले तर ग्रंथाचे कर्तृत्व माझ्या माथी येईल. मला याचे भूषण नाही व माझ्या अंगाला दोषही चिकटत नाही. जेथे साईच कर्ता तेथे हा विषयही त्याचेच कृपेने संपूर्ण झाला. साईबाबांची आज्ञा घेऊन त्यांनी जसे सांगितले तसेच मी सराक्यांनी ऐकावे म्हणून अज्ञानाचे विवेचन लिहून काढले. आपले वैभव, आपला प्रताप व आपला गौरव प्रकट करायला माझ्यामध्ये प्रदेश करून गुरुदेवांनी विषयाचा अर्थ प्रकाशित केला. या ग्रंथाला जो दूषण देईल अथवा त्याचे जो भूषण मानेल ते दोघेही मला पूर्णपणे वंदनीय असून साक्षात नारायणस्वरूप आहेत. भक्तांच्या अत्यंत कल्याणासाठी स्वतः आपले चरित्र निर्माण करून या हेमाडपंताला हाताशी धरून श्रीसाईबाबांनी हे चरित्र लिहविले. त्यांची शरीर धारणा लोकांवर अनुग्रह करण्यासाठीच, कुतकाचे व दुराग्रहांचे खंडन करण्यासाठीच आणि लोकसंग्रह करण्यासाठीच होती. म्हणून हेमाडपंत त्यांच्या चरणी अनन्यभावे लोटांगण घालतात आणि पुढील रसाळ कथा ऐकण्यासाठी श्रोतृगणांनी एकाग्रचित्त व्हावे (अशी विनंती करतात). (ओ. २०६-२१५)

सर्वांचे कल्याण असो. अशा प्रकारे संत व सज्जन यांनी प्रेरणा केलेल्या भक्त हेमाडपंत यांनी रचलेल्या श्रीसाईसमर्थ यांच्या सत्य चरित्राचा 'अज्ञाननिरसन' नावाचा पन्नासावा अध्याय संपूर्ण झाला.

॥श्रीसद्गुरु साईनाथांना अर्पण असो. सर्वत्र शुभ असो॥



श्रीसाईभक्तिचा प्रभाव

— श्री. वि. म. हटवार —

१४९, रेशमबाग,

नागपूर - ९.

ज्ञानदेव रुणे हरी हरी मृणा
वालिकी उद्धरला राम जपे ।
प्रल्हादे धरिला नारायण मनी
तुका वेडा होई विठ्ठल चरणी ।

भक्ति महणजे देवावर असलेली श्रद्धा, खरा भक्त परमेश्वराचे नामस्मरण करीत आपल्या वाट्यास आलेली कामे करून सदा प्रसन्नवित्त असतो. अशा श्रद्धाळू, सदाचारी पुरुषांना श्रेष्ठ साईबाबांच्या सान्निध्यात राहावयास मिळणे भाग्यानेच समजावे. ज्याचे मन पवित्र विचाराने प्रेरित असेल त्याचा अंतरात्मा जे काही चिंतेल ते त्यास प्राप्त होण्यास साईराम सहाय्य करेल असा विश्वास प्राप्त होतो.

श्री ज्ञानदेवाचा हरिपाठ, वालिमकी रामायण, तुकारामाचे अभंग, प्रल्हादाची भक्ति आम्हास सांगत आहे की जेथे शुद्ध भाव असेल, मनाची तन्मयता असेल तेथे सर्व शक्ति सहाय्य करण्यास सिद्ध असतात. चित्ताची एकाग्रता करून देवाचा धावा करावा, तो जन्मदाता परमात्मा आपल्या प्रत्येक कर्मास सहाय्यक बनून सत्पुरुषाची गाठ घालून परमार्थाची शिकवण देतो. जन्माचे सार्थक होण्यास गुरुंचा मंत्र प्रपंच नेटका करून सर्व मार्ग सुगम करतो. भक्त जी इच्छा करेल ती पूर्ण होते पण सदिच्छा असली पाहिजे.

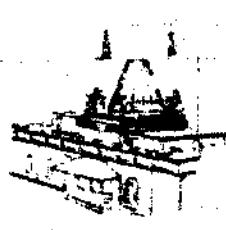
श्रीसाईबाबा शिरडीचे त्यांच्या काळात मठाधिपती होते. त्यांच्या अनुयायांच्या ठायी जी भक्त होती त्या भक्तिच्या प्रभावाने मठास एक भव्य संस्थानाचे स्वरूप प्राप्त झाले. याच भक्तिचा प्रभाव समर्थ रामदास स्वामीच्या अनुयायांत होता. एकदा स्वामीच्या मठात जे अनुयायी होते त्यांना काशी विश्वेश्वराच्या दर्शनास जाण्याची इच्छा झाली. त्यांची रामदास स्वामीच्या नित्य चालणाऱ्या दिनचर्येच्या प्रभावाने इतकी दृढ निष्ठा बनली होती की स्वामीच्या सोबत राहून सर्वजण रामभक्त, देशसेवक आणि धर्मसंरक्षक बनले होते. रामदासस्वामींनी आपल्या सोबत काशीयात्रेला यादे अशी त्यांनी इच्छा व्यक्त केली.

श्री रामदास स्वामीचा नित्यक्रम पाच घरी मिळा मागून आलेल्या शिधेने श्रीरामाचा नैवेद्य केल्यावर भोजन करीत असत. देवाचे स्नान, पूजाविधी ते रथतःच करीत. त्यांनी शिष्यांना सांगितले की मी तुमच्या सोबत काशी यात्रेस आल्यावर हे नित्यकर्म करण्यास येथे एकास सहावे लागेल. तेव्हा तुमच्यापैकी कोण येथे थांबण्यास तयार आहे ते सांगावे. कोणीच याबाबतीत जबाबदारी घेण्यास तयार नक्हता. सर्वांची इच्छा काशी यात्रेस जाण्याची होती. तेव्हा त्यांनी एका अज्ञान नावाच्या शिष्यास सांगितले

की तू मठात राहून श्रीरामाचे स्नान, पूजाविधी व जेवण दररोज आम्ही परत येईपर्यंत करावे. अज्ञानाने स्वामीची आज्ञा स्विकारली. श्रीरामदासस्वामी सर्व शिष्यांसह काशीला विश्वेश्वराच्या दर्शनास यात्रेला निघाले. दुसरे दिवशी अज्ञान पहाटे उटून नदीवर स्नानास गेला. स्नान आठोपल्यावर त्याने सर्व पुजासाहित्य तयार केल्यावर सकाळी 'श्रीराम जयराम जय जय राम' नामघोष करीत भिक्षा मागून शिधा आणुन स्वयंपाक केला. मठातील देवळात श्रीराम, लक्ष्मण व सीतामाई आणि हनुमंताच्या मूर्तिचे र्नान करून पूजा विधी आठोपला. सर्वांकरिता पाने मांडून ते जेवल्यावर स्वामी जेवत असत त्याप्रमाणे आपण नंतर उंरलेले अन्न सेवन करू अशा निर्धाराने बसला. मुखाने रामजप चालू होता. एक दिवस असाच निघून गेला. पात्रावरील अन्न तसेच आहे, देव जेवत का नाहीत म्हणून उदास होऊन आपले काही चुकले असेल असे वाटून क्षमा मागितली. अज्ञानाने आपली श्रद्धा सोडली नाही. असे करताना मुखाने रामनाम तर डोळ्यांतून अश्रू येऊ लागले तरी सात दिवस त्याने निर्धाराने देवाची विनवणी केली. शेवटी प्रत्यक्ष श्रीरामप्रभू, लक्ष्मण, सीता व हनुमानासमवेत आले. सर्वांनी नैवेद्याच्या पात्रातील अन्न सेवन केले. अज्ञानाने देवाला साष्टांग नमस्कार केला व घडलेला स्वामीच्या यात्रेला जाण्याचा वृत्तांत सांगितला. माझ्या गुरुप्रमाणे माझी सेवा गोड करून घ्या व माझी इच्छा आहे की माझ्या स्वामीला शिळ्या भाकरी बारीक करून तळलेला चिवडा फार आवडतो तो त्यांच्याकडे घेऊन जाण्यास मला मदत करा. श्रीरामाने हनुमंताला अज्ञानास काशीला नेण्यास आज्ञा केली. त्याप्रमाणे हनुमंत आपला वेष पालटून अज्ञानास घेऊन रामदास स्वामी गंगेच्या काठी आपल्या शिष्यासोबत जेथे गंगासनानास गेले होते त्या स्थळी पोहचले व स्वतः दूर एका झाडाखाली जावून उभे राहिले. अज्ञानाने स्वामीची भेट घेतली, घडलेला सर्व वृत्तांत सांगितला. रामदास आश्चयने अज्ञानाकडे बघून म्हणाले, अज्ञाना तू एकटा इतक्या लक्षकर येथे कसा आला. तेव्हा त्याने 'दूर झाडाखाली उभे असलेले हनुमंत माझ्यासोबत आहेत, त्यांनीच उपकार केला म्हणून मी श्रीरामाच्या आज्ञेने येथे आलो' असे सांगितले.

श्री स्वामी रामदासांनी अंतज्ञानाने सर्व जाणले व शिष्यगणांस म्हणाले, तुम्ही इतक्या दूर काशीला येऊन काही मिळवू शकले नाहीत ते माझ्या प्रिय शिष्य अज्ञानाने प्रत्यक्ष प्रभूचे दर्शन प्राप्त केले. असा आहे भक्तिच्या प्रभाव.

श्रीसाई शिर्डीवास्तव्यातील असे अनेक प्रसंग साईचरित्रात आलेले आहेत. श्रीसंत दासगणू महाराजांना पंढरपूरला जाऊन श्रीपांडुरंगाचे दर्शन घेण्याची इच्छा झाली तेव्हा श्रीबाबांनी त्यांना तिथेच साक्षात श्रीविठ्ठलाचे दर्शन घडविले. श्रीसाई आपल्या भक्तांना उदी लावत असत व त्यांच्या त्या उदीने भक्तांना आराम वाटत असे. जगातील कोणत्याही प्राणीमात्राशी प्रत्यक्ष देवदूत असलेले साईनाथ एकरूप झालेले असत. आपल्या भक्ताने केलेली कोणत्याही प्राण्याची मनापासूनची सेवा त्यांना पोचत असे. कुत्र्याला घातलेली भाकरी बाबांना पोचली हे त्यांच्या तोङून



ऐकताच भक्ताच्या श्रद्धायुक्त मनास आश्चर्य होत असे. श्रीसाईंनी आपल्या भक्तांच्या भक्तीची प्रकाष्ठा पाहून त्यांना वेगवेगळ्या स्वरूपात दर्शन दिले आहे. श्री बाळारामाचे मन आपल्या प्रिय व प्रेमक पत्नीच्या विरहाने व्याकूळ झाले होते. त्यांच्या मनास योग्य वळण लावण्याकरिता बाबांनी त्याला बारा रु. दिले व मच्छिंदगडावर जाण्यास सांगितले. श्री बाळाराम तेथे जाऊन ध्यानधारणा करीत असत. थोड्याच दिवसात त्याची साधना पाहून श्री साईबाबांनी प्रत्यक्ष दर्शन दिले. संसारात इतरत्र कुठेही न मिळणारे मानसिक समाधान भक्तिने परमेश्वराच्या सान्निध्यात मिळते.



श्री बाबांची आरती

चाल :- आरती घन नीळा

आरती श्री साई श्री साई
सकल जनांची तू आई॥ धृ. ॥
सिंहासनी मूर्ती विराजे
साई साई नाद निनादे
भक्त नाचती दरबारी
आरती श्री साई श्री साई॥ १॥
हाती घेऊनी पंचारती
भावे तुजला ओवाळीती
घण घण वाजे घंटाही
आरती श्री साई श्री साई॥ २॥
शिरडी ग्रामी पूर्णनिंद
याहु डोळ्य आनंद कंद
नित्यानंदे वास करी
आरती श्री साई श्री साई॥ ३॥
साई संत असती देव
मना धरी रे दृढ भाव
दर्शन देतील निधरी
आरती श्री साई श्री साई॥ ४॥

— श्रीमती रुक्मिणी बोद्धे

के.सी. चौधरी यांचे घर,
शारदा नगर, भुसावळ, जि. जळगाव.

भक्तांच्या पारमार्थिक जीवनाचे शिल्पकार

— श्री. अनिल केशवराव रसाळ
 २१/३८२, बी.पी.टी. स्टाफ क्वॉर्ट्स,
 रेनॉल्ड्स रोड, वडाळा (पूर्व),
 मुंबई-४०० ०३७.

“मी माझ्या माणसांना जे हवे ते देतो कारण त्यामुळे मी जे त्यांना देऊ इच्छितो, त्याची गरज त्यांना जाणवते व ती तेहा मी पुरी करतो.” श्रीच्या प्रेमळ कृपेचा सुरुवातीचा वर्षाव हा भक्तांच्या दैनंदिन जीवनातील ताप नाहीसा करण्यासाठी होतो. आर्त व अर्थार्थी भक्तांची श्रद्धा या कृपेने झटकन बसते. त्यांना श्रीच्या अमर्यादि शक्तिचा अनुभव रत्नंभित करतो. अनाकलनीय प्रकारे जटिल समस्या सुटणे अकलिप्त ईश्वरी सहाय्य त्यांना मिळते. यामुळे त्यांना ते परमेश्वरच आहेत असा विश्वास वाटतो.

कालांतराने छोट्यामोळ्या ऐहिक निकडीच्या समस्या सुटल्यामुळे भक्ताला थोडेसे निवांतपण मिळते त्याला हे निवांतपण अंतर्मुख करते. त्याची तळमळ आला ऐहिकाच्या पलिकडे असलेल्या निर्विकार आनंदाचा सतत अनुभव घेण्यासाठी होते. मिळालेले निवांतपण भक्ताला एकाग्रतेचा अभ्यास करायला लावते व त्याचे स्थिर मन अधिक सखालतेने व त्रयस्थपणे स्वतःच्या गुणावगुणांचा आढावा घेते.

या आढाव्यात त्याचे त्याला कळते की, आपण आतापर्यंत केलेला प्रवास हा अहंकार तृप्तीचा होता, तो आत्मतृप्तीसाठी नव्हता. अहंकाराचे स्फुरण हे जन्मोजन्मीच्या अतृप्त वासनांच्या तृप्तीसाठी असते पण त्यासाठी केलेली धावाधाव ही मृगजळाच्या पाण्याने तहान भागवण्याची केलेली केविलवाणी घडपड होती. त्याने आजपर्यंत कोणाचीच तहान भागली नाही व भागणार नाही. त्यामुळे त्याची प्रवासाची दिशा बदलते.

समर्थ सद्गुरु श्रीसाईबाबांची ही कृपा होय कारण ऐहिकाच्या पलिकडे असलेली स्वानंद अवस्था ही निष्काम कर्मयोगाने झालेल्या चित्तशुद्धीवर अवलंबून असते. त्यामुळे त्याच्या भक्तिचा केंद्रबिंदू आता आत्म्यावर स्थिर होतो. वासनांच्या पिंजन्यातून तो केवळ श्रीच्या कृपेने मिळालेल्या वैराग्याने बाहेर येतो. आता त्याला स्वानंदाचे क्षितीज नसलेले आकाश स्वच्छंदपणे विहरण्यास मिळते. किनारा नसलेला स्वानंद सागर तो आपल्यातच अनुभवू लागतो कारण लौकीक अर्थाने रोज उगवून मावळणारा सूर्य त्याच्या जीवनातून निघून गेलेला असतो. उदय व अस्त नसलेला गुरु कृपेचा बोधसूर्य त्याच्या हृदयात उगवलेला असतो. आता पर्यंतचे जीवनातील त्याचे क्षण परप्रकाशित असतात. थोडक्यात बाह्यगोष्टीच्या प्राप्तीवरच त्याचे मर्यादित सुख अवलंबून असते पण गुरुकृपेचा फार मोठा चमत्कार त्याला सत्संगामुळे निसंग करतो. त्यामुळे तो स्वयंप्रकाशित होतो व इतरांनाही प्रकाश देतो.



कळत नकळत समर्थनी त्याच्या पारमार्थिक जीवनाला आपल्या अदृश्य हातांनी आकार दिलेला असतो. त्याचे जीवन आता कायमच गुरुपौर्णिमेच्या शीतल व सुखद अशा चंद्रप्रकाशातील अप्रतिम व अलौकिक अशा शिल्पासारखे होते. मला वाटते, हाच बाबांचा सर्वात मोठा चमत्कार। रोज सर्वजण झोपेतून जागे होतात व रोज पुन्हा निदीस्त होईपर्यंत केवळ मृगजळा मागेच धावतात. खरे तर ते त्यांचे सर्व आयुष्य निदीस्तावस्थेतच घालवतात पण श्रीसारखा समर्थ त्यांच्या भक्तगाला अमर्यादि आनंदात आपल्या कृपेने कायम ठेवतात व परम अर्थपूर्ण जीवन जगावयास देऊन सहजसमाधित आपली कर्तव्य करावयास लावून त्याला अंतिम क्षणी मुक्त करतात. या रितीने श्रीबाबा त्याच्या पारमार्थिक जीवनाचे शिल्प घडवतात.



अधिन्त्याचे चिंतन

—श्री. शाम जुळे

जनार्दन मुवन, ९ छबिलदास रोड, दादर (प).

मुंबई—४०० ०२८.

सृष्टीप्रमाणे मानवी मनाची रचना गुंतागुंतीची असल्यामुळे आजतागायत्रे ही गुंतागुंत सोडविण्यास माणूस ब-याचशा प्रमाणात असमर्थ ठरला आहे. आजच्या या विज्ञान युगात विज्ञान शास्त्राने सृष्टीचे एक दालन महत प्रयासाने खुले करताच त्याच्यापुढे दहा दालने बंद असलेली त्या शास्त्राला दिसून येतात. अशा या विचित्र परिस्थितीत हे शास्त्र वावरत आहे. आजपर्यंत विज्ञानाने तसेच तंत्र शास्त्राने लावलेले शोध संस्मरणीय तसेच कौतुकास्पद आहेत यात दुमत असण्याचे कारण नाही. परंतु अव्यक्तातून साकार झालेले सृष्टीचे व्यक्त स्वरूप त्याला घेरून असलेल्या त्याच्या अव्यक्त स्वरूपापेक्षा बरेच लहान आहे हे यावरून सिद्ध झाले आहे. हे सर्व गूढ लक्षात घेतल्यावर ज्याने हा व्यक्त-अव्यक्ताचा अवाढव्य पसारा उभा केला आहे त्या परमेश्वरापुढे सूझ माणूस नतस्तक होतो यात नवल नाही. वास्तविक या सत्य परिस्थितीचा उलगडा अशा रितीने होत असता प्रत्येक व्यक्तीने परमेश्वराविषयी मनात कृतज्ञता भाव धरून प्रामाणिकपणे जीवन जगले पाहिजे. अशा रितीने व्यक्त केलेल्या कृतज्ञतेला परमेश्वराच्या कृपेची साथ जीवनभर लाभत असते, असा निर्वाळा संतपुरुष देत असतात.

मानवी देहाला मातीच्या घटाची उपमा संतांनी दिलेली आहे. घटाला कारण जशी माती असते त्याप्रमाणे मन-इंद्रियांसहित देहाला कारण बुद्धी आहे असे ते म्हणतात. प्रत्येक देहामध्ये वसणाऱ्या आत्म्यामुळे बुद्धी प्रकाशित होत असते. आत्मा हा

स्वयंप्रकाशित असत्यामुळे प्रकाशकरता त्याला इतर कोणाची गरज भासत नाही. भगवद्गीतेत म्हटल्याप्रमाणे पंच विषयांपेक्षा त्यांचा वापर करणारी इंद्रिये थोर होत. इंद्रियांपेक्षा मन श्रेष्ठ होय मनापेक्षा बुद्धी अधिक श्रेष्ठ होय. आणि या सर्वांच्यापेक्षा आत्म्याचे स्थान सर्वोच्च होय. अशी ही एकापेक्षा एक वर चढत जाणारी श्रेणी आत्म्यापर्यंत येवून थबकली जाते. आत्म्याचे सर्वश्रेष्ठत्व अशा रितीने मान्य केल्यावर मानवाने गर्वाने फुळून जावून विधात्याशी कृतज्ञतेने वागण्यात मानवाची कोती वृत्ती दिसून येते.

श्री साईबाबा नेहमी आपल्या भक्तांस सांगत असत की फार चतुराई कामाची नाही, श्रेष्ठ व वयोवृद्ध सांगतील ते ऐकत जावे. (श्रीसाईसच्चरित, अध्याय १६ वा, ओवी क्र. १५) याचा अर्थच असा की, बुद्धीला अवास्तव महत्व देवून थोरांच्या अनुभवाला डावलू नये. बुद्धीला मानवाच्या कल्याणकारी हेतुने चालना देऊन मिळालेल्या बोधामृतातून अनुभवाचे बोल बाहेर पडत असतात. बुद्धी हा अंतःकरणाचा प्रभुत्य भाग असत्यामुळे ज्या संतपुरुषांनी जीवनाच्या सखोल अभ्यासाद्वारे आपले अंतःकरण शुद्ध व पवित्र केले आहे. त्यांच्या अनुभवी ज्ञानाला मान देणे, हे आपल्यासारख्या सर्वसामान्य जनांचे आद्य कर्तव्यच ठरते. श्रीसाईबाबांसारख्या महान संत पुरुषांचा अमृतोपदेश ज्यांनी दैनंदिन जीवनात आचरणात आणला, ते खरोखरीच धन्य होत. त्यांचा उपदेश म्हणजे अशाश्वत अशा या जगात समृद्ध असे जीवन जगण्यासाठी दिलेला संजीवनी मंत्रच होय.

प्रत्येक जीव हा जन्मोजन्मीचा प्रवास करीत जीवनाच्या विकासाद्वारे पुन्हा शिवामध्ये विलीन होत असतो. एका जन्माच्या मृत्यूने हा विकास संपुष्टात येत नाही, असे संत सांगतात. अशाश्वताच्या क्षेत्रात जीवाने प्रवेश केल्यावर पुन्हा शाश्वताला जावून मिळण्याची धडपड प्रत्येक जीव कळत नकळत करीत असतो, असे संतपुरुष आजवर रांगत आलेले आहेत बाह्य जगातील सुख कितीही प्राप्त करून घेतले तरी त्याने जीवाला पूर्ण समाधान प्राप्त होत नाही, हा संतांनी स्वानुभवांनी केलेला उपदेश अनमोल असाच आहे.

परमेश्वर हा अखिल विश्वात भरून उरला आहे. परमेश्वर म्हणजे अशाश्वतातील शाश्वत असे परमतत्त्वच होय. व्यक्त दशोला आलेल्या आपणासारख्या श्रीसाईभक्तांनी परमेश्वराच्या या परमतत्त्वाचे चिंतन करणे म्हणजे अविंत्याचे चिंतन करणे होय. चिंतन करणे हा चित्ताचा धर्म असत्यामुळे ज्यांनी आपले चित्त अध्यात्म-साधनेच्याद्वारे शुद्ध व पवित्र केले आहे त्यांनाच त्यापासून निर्माण होणारा आत्मानंद उपभोगता येतो. इतरांना त्यांच्या अज्ञानपणामुळे अशा आनंदाला मुकावे लागते व जन्म-मरणाच्या फेन्यात अडकून रहावे लागते असे संतपुरुष आकोश करून सांगत असतात. “जधा मनी जैसा भावा तया तैसा अनुभवा” हे श्रीसाईबाबांचे अमृत-बोल सतत नजरे समोर ठेऊन जीवनाचे सार्थक करून घ्यावे हेच. आपल्या हिताचे ठरते.

साईनाथांचा निष्काम कर्मयोग

— सौ. संगीता गोडबोले

एम.ए., बी.एड.

प्लॉट नंबर ३७२, सेक्टर २८,

प्राधिकरण, 'परिमल', पुणे-४४.

'तुमचा मी भार वाहीन सर्वथा,
नव्हे हे अन्यथा वचन माझे ॥'

साईनाथांच्या ११ वचनांपैकी असलेले हे एक अमोल रत्न. वरवर याचा अर्थ अगदी साधा वाटतो. साईभक्तांना हे पाठही असेल. पण यात किती गहन अर्थ भरला आहे. भक्तांचा भार साईनाथ वहातात यात यत्किंचितही शंका नाही. आपली लौकिक जीवनातील दुःखे, रोग यांचे निवारण साईनाथ करतातच. पण वरील वचनाद्वारे तुम्ही करीत असलेली सर्व कर्मे साईनाथांच्या चरणी अर्पण करायला सांगितली आहेत.

पण ही कर्मे तरी साईनाथांच्या चरणी का अर्पण करायची? असा प्रश्न साहजिकच आपल्या मनात येईल. याचे कारण असे की, साईसच्चरित्रातून वारंवार जो सायुज्य मुकितचा म्हणजे मोक्षाचा मार्ग सांगितला आहे, तो प्राप्त करण्याकरिता 'कर्मबंधनातून मुक्त' व्हायला सांगितले आहे. म्हणजेच जन्ममरणाच्या फेन्यातून सुटका होईल. व शेवटी ते निःश्रेयस पद आपणाला प्राप्त होईल, परमात्म्याची प्राप्ती होईल.

पण, जन्माला आल्यानंतर 'कर्म' हे करावेच लागणार. खाणे-पिणे, नोकरी, कौटुंबिक व सामाजिक जबाबदाऱ्या आपणाला पार पाडाव्याच लागणार. मग या कर्मातून सुटका कशी? साईनाथांनी या प्रश्नाची उकल भोळ्याभाबड्या भाविकांना अगदी सोप्यारितीने विशद केली आहे. "आपण सर्व कर्मच माझ्या चरणी वाहा," मग तुम्हाला किती मोकळे वाटते पहा! उगाचच कर्माचि बोचके डोक्यावर घेऊन का वावरायचे!

भगवद्गीतेत श्रीकृष्णाने हेच सांगितले आहे.

'कर्मण्येवाधिकारस्ते

मा फलेषु कदाचन ।

मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा

ते सङ्गे अस्त्वकर्मणि ॥'

'कर्म करणे हेच तुझे कर्तव्य आहे. त्याच्या (कर्माच्या) फलाची चिंता कधीही करू नकोस. म्हणूनच कर्माचे फल हा तुझा हेतू असता कामा नये. पण त्याचबरोबर कर्म न करण्याबाबतही तुझा आग्रह असता कामा नये.' हाच 'कर्मयोग' लोकमान्य टिळकांनी आपल्या 'गीतारहस्य' ग्रंथात विशद करून सांगितला आहे. विनोबा भावे यांनी सुद्धा 'कर्म व अकर्म' याचे स्पष्टीकरण करताना म्हटले आहे की, "कर्म" — "अकर्म"

करण्याची कला आपणाला साधुसंतांकदून शिकायला मिळते. त्यांनी व्यवहारातील फार समर्पक दाखला दिला आहे. आपणाला मुलगा झाला असता आपण म्हणतो, “मला मुलगा झाला.” पण दुर्देवाने मुलगा मृत्यू पावला तर म्हणतो, “देवाने मुलगा नेला.” असे का? “मला मुलगा झाला व माझा मुलगा मृत्यू पावला” असे म्हणा वा “देवाने मुलगा दिला व देवानेच मुलगा नला” असे म्हणा. दुसरा पर्याय हा अधिक महत्त्वाचा आहे. कर्तृत्व तुमच्याकडे घेऊच नका.

श्री साईनाथांनी सुद्धा हेच सांगितले आहे. तुम्ही कर्म करा, अर्थातच त्यांनी सांगितलेली वचने आचरणात आणून कर्म करा. पण हे ‘कर्म’ करीत असताना सुद्धा कधीकधी उदासिनता वाटते. मनाला कधीकधी खूप वाईट वाटते. कारण सर्वतोपरी आपण चांगले वागूनही कधीकधी काही शारीरिक व मानसिक भोग आपणाला भोगावेच लागतात. याचे उत्तर काही लोक मारील जन्मातील कर्माशी लावतात. यात चूक काहीच नाही. पण प्रश्न असा राहतो की, या जन्मात आपण कर्म करीतच राहणार, म्हणजे त्याचे फल (अर्थात चांगले असले तरीही) परत पुढील जन्मी येणारच. ही ‘कर्माची शृंखला’ कुठेतरी थांबली पाहिजे. म्हणूनच तुमचे सारे कर्म साईनाथांच्या चरणी अर्पण करा अन् मोकळे व्हा.

यातून अजून एक गोष्ट साधते, ती ही की, ‘कर्म’ साईनाथांच्या चरणी अर्पण केल्यावर तुमच्याकडे कर्तृत्व, भोक्तृत्व राहातच नाही. म्हणजे तुमचा अहंकार, मीपणा, स्वत्व सारे नष्ट होते. आणि कधीकधी चांगले वागूनही जे दुःख (शारीरिक वा मानसिक) वाट्याला येते, ते सहन करण्याची ताकद आपणास येते. कारण कर्ता, करविता परमेश्वर. आपण कोणी नाहीच, ही भावना मनात दृढपणे रुजल्यावर त्याची खंत वाटत नाही. व हे ‘कर्म’ – ‘अकर्म’ होऊन जन्ममरणाच्या फेन्यातून सुटका होऊ शकते. भगवद्गीतेत श्रीकृष्णाने हातात चक्र धरले, अर्जुनाला लढाई करायला प्रवृत्त केले. पण तरीही ‘तू करणारा कोणीही, नाहीस, तू फक्त क्षत्रिय धर्माचे स्वकर्तव्य केलेस’ हेच वारंवार सांगितले आहे.

‘ईशावास्य’ उपनिषदातील कर्माबिबृत्या एक इलोक फारच समर्पक आहे.

“कुर्वन्नेवेह कर्माणि,

जीजिविषेत् शतं समाः।

एवं त्वयि नान्यथेतो धर्सित

न कर्म लिप्यते नरे ॥”

“येथेच कर्म (कर्तव्य) करीत तू १०० वर्ष जीवत रहा. याशिवाय तू दुसरे काही कर्ल नकोस. असे केले असता तुला कर्म चिकटणार नाही.”

या इलोकाचा अर्थ वरवर पाहिला असता त्यात विरोधाभास वाटतो. कारण पहिल्या ओळीत ‘कर्म’ करायला सांगितले आहे, तर दुसऱ्या ओळीत हे कर्म तुला चिकटणार नाही, असे सांगितले आहे. पण ‘कर्म’ – ‘अकर्म’ करण्याची हीच कला तर आपण साधुसंतांकदून शिकतो, आचरण्यात आणण्याचा प्रयत्न करून हा परमानंद



लुटण्याचा प्रयत्न करतो. या श्लोकाद्वारे ही 'कर्म' परमेश्वराच्या चरणीच अर्पण करायला सांगितले नाही का?

या श्लोकाच्या आधीचा श्लोक तर फारच उद्बोधक आहे.

"ईशावास्यमिदं सर्वं यत् किञ्च जगत्यां जगत्। तेन त्यक्तेन भुञ्जीथाः मा गृधः कस्यस्त्वद् धनम्॥" "हे सारे जगत् (विश्व) परमेश्वराने भरले आहे. त्याचा त्याग करून (त्यक्तेन) तू उपभोग घे." ("मुञ्ज" धातूचा शब्दशः अर्थ 'खाणे' असा आहे.) म्हणजेच कर्म करायला सांगितले आहे. पण ते कसे? यामागील शब्द पहा! त्यक्तेन-त्यागपूर्वक. म्हणजे 'आसक्तिविरहित' असा अर्थ घेता येईल. वा तू कर्म करणारा नाहीस, कर्ता-करविता कोणी दुसराच आहे, असे समजून 'कर्म' कर. म्हणजे ते 'अकर्म' होईल. पुढील ओलीचा अर्थ, वैयक्तिक व सामाजिक जाणिवेतून असा आहे की, 'कोणाच्याही पैशाची हाव बाळगू नकोस.

श्री. दासगणूंच्या मनात 'ईशावास्य भावार्थबोधिनी' बाबत शंका उपजली होती. श्री साईनाथांनी स्वतः याचे स्पष्टीकरण न करता काकांच्या (भाऊसाहेब दीक्षितांच्या) मोलकरणीच्या मुलीच्या द्वारा हा गूढार्थ २०च्या अध्यायात किती सहजपणे उकलून दाखविला आहे पहा. त्या मुलीला नवीन साडी मिळाल्याने ती नेसल्यावर ती मुलगी जितकी आनंदाने बागडत होती, तेवढीच दुसऱ्या दिवशी ती साडी बदलल्यावर फाटके नेसल्यावर व पूर्वी साडी नस्तानाही तेवढीच आनंदी होती. नवीन साडी नसल्याचे दुःख वा नवीन साडी आल्यावर होणारे सुख दोन्हीही तिच्याबाबत नक्हते. श्रीकृष्ण भगवानांनी हेच सांगितले आहे – "सुखदुःखे समे कृत्वा लाभालाभौ जयाजयौ" ... सुख व दुःख, लाभ व हानी, जय व पराजय यांना जो समान मानतो, तोच 'स्थितप्रज्ञ' होय. साईनाथांनी 'मोलकरणीच्या मुलीच्या' उदाहरणाद्वारे या 'स्थितप्रज्ञाचे'च लक्षण सांगितले नाही का? ईशावास्यात 'तेन त्यक्तेन भुञ्जीथाः' आसक्तिविरहित कर्म तू करीत रहा, असे सांगितले आहे. मोलकरणीच्या मुलीचे कर्म 'आसक्तिविरहित' आहे. तीचे 'कर्म' हे 'अकर्म' झाले आहे. असे कर्म लिप्त होणारे नाही. काय साईनाथांची गूढार्थ स्पष्ट करण्याची अजब रीत!

तसेच, साईनाथांनी स्वतःच ईशावास्य उपनिषदाचे स्पष्टीकरण केले नाही. कारण—

'ईशो त्या पोरीसही आच्छादिलो
प्रकट हे केले बाबांनी ॥' ओवी १०७.

"मजवांचून आणीक कोण ।
आहे ती काकांची मोलकरीण ॥

मीच सी ही विधली दूज ।

ईशावास्य जाणविले ॥" ओवी १२७.

दासगणूंच्या मनात प्रथम जी शंका उपजली होती की, ती न शिकलेली काकांची मोलकरीण काय उपनिषदाचा अर्थ सांगाणार? त्याचे निरसन साईनाथांनी तिच्याच

द्वारा गीत म्हणवून केले. पहिल्या श्लोकात 'ईश' म्हणजे परमात्मा. तो सर्वात्मामी, सर्व ठिकाणी भरण राहिला आहे असे सांगितले आहे. मग तो या मोलकरणीच्या मुलीत नाही का? हे प्रत्यक्ष उदाहरणाद्वारे विशद करून मनातील शंका दूर केली.

साईनाथांची इतका कठीण विषय स्पष्ट करून सांगण्याची रीत, दाखले देऊन प्रत्यक्षपणे भावार्थ विशद करण्याची पद्धत आजच्या काळातील शिक्षकांनासुद्धा खूप काही शिकवून जाईल.

तर, असा भगवद्गीतेतील व ईशावास्य उपनिषदातील 'निष्काम कर्मयोग' साईनाथांनी भोज्या भाविकांना किती सहजपणे विशद करून सांगितला आहे. यावर साईभक्तांनो विचार करा, मनन करा, निदिध्यासन (अभ्यास - पुनरावृत्ति) करा, व आवरणात आणण्याचा प्रयत्न करा. आणि पहा, आपल्या जीवनात किती आमूल्याग्र बदल होतो ते!



साई तुळ्या द्वारी

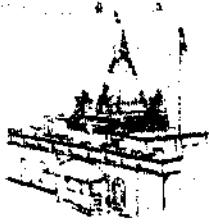
साई तुळ्या द्वारी आलो क्षणभर
त्यागुनी काम क्रोध अहंकार ॥१॥

साई माझा मी साईचा
हूच ध्यास माझा मनिचा
साई सदा शुकेला भतीचा
साई तुळ्या द्वारी आलो क्षणभर
त्यागुनी काम क्रोध अहंकार ॥२॥

नाही लोभ धन दौलतिचा
दास मी आहे तुळ्या चरणांचा
ध्यास मनी तुळ्या दर्शनांचा
साई तुळ्या द्वारी आलो क्षणभर
त्यागुनी काम क्रोध अहंकार ॥३॥

तूच समर्थ नाथ साई
तुळसी मी मागू काही
तुळ्या दर्शनाची मज घाई
साई तुळ्या द्वारी आलो क्षणभर
त्यागुनी काम क्रोध अहंकार ॥४॥

— श्री. घोरपडे,
हेड कॉन्स्टेबल, वरळी, मुंबई.



गोकुळचा कृष्ण द्वारकाधिश

— डॉ. सुमन खानवीलकर
बॉम्बे पूना रोड,
लोणावळा.

जयां पुरुषाचां ठारीं । कर्मचा तरी खेदु नाहीं ।

परी फळापेक्षां काहीं । संचरेना ॥३॥

आणि हें कर्म मी करीन । अथवा आदरिलें सिद्धी नेईन ।

येणें संकल्पें ही जयाचें मन । विटाळेना ॥४॥

ज्ञानाग्नीचे नि मुखे । जेणें जाळिली कर्मे अशेखे ।

तो ब्रह्मचि मनुष्य वेखें वोळख तूं ॥५॥

साईनाथा मला की नाही काल एक स्वप्न पडले, मर्स्त स्वप्न होते. बघ, इतके दिवस आपण गप्पा मारतो पण तू काही मला हे सांगितले नाहीस. काय पडले स्वप्न सांगते हं ! पण मध्ये मध्ये बोलून मला खोडून टाकायचे नाही.

एक सांगते. माझ्या स्वप्नात मोर मुगुटधारी पितांबर नेसलेला, गळ्यात वैजयंतीमाला, हातात मुरली आणि खट्याळपणे हसणारा कृष्ण आला होता. मी प्रथम जरा गोंधळले. या कलियुगात कुठे कृष्ण, कृष्ण तर द्वापार युगात. इतक्यात तोच म्हणतो कसा, मला ओळखले नाहीस, ज्याची तू रोज आठवण करतेस तोच मी. अरे हो मी गोकुळातला कृष्ण बनून आलो तेव्हाच बाईसाहेब दचकल्या.

असे म्हणताच माझ्या डोक्यात प्रकाश पडला आणि तुझे चरित्र डोक्यासमोर उभे राहिले. साईनाथा मला शंका होतीच पण बोलावे कसे? पण तूच बोलला होतास मी अनादी आहे. तेच वाक्य अर्जुनाला कृष्णाने सांगितलेले आठवत होते.

तसेच तुझे वागणे, बोलणे मनाला पटवत होते. तूच हे रूपडे घेऊन आला आहेस. पण संकल्प विकल्पच संसारी माणसाला तुझे स्वरूप ओळखण्याच्या आड येतात.

तू खरा निर्गुण निराकार पण या भक्तांसाठी तू गुणातीत साकार रूप धारण केलेस खरे. तुला हे न पटणारे पण तुझ्या लाडक्या भक्तांसाठी तू सारे विसरतोस आणि ज्याला जसा हवा तसा बनत गेलास. ज्याने जशी भक्ती करावी तसे तू स्वीकारून त्याला समाधान देत होतास.

काय म्हणालास, असे कसे शक्य आहे? सांगतेच आता तुला.

अगदी आताचेच तुझे वाक्य सांगते एक. ते मुरलीधराचे मंदिर बांधणे चालले तेव्हा तू काय बोललास आठवते काय तुला? आपण येथेच बसू. सुख दुःखाच्या गप्पा करू. लोकांनी मान डोलावली नुसती. तुझी मायाच और नारे. मग त्यांना कसे कळावे, मुरलीधर दुसरा कोणी नाही तूच आहेस ते. असो.

हे बघ तू असा खट्याळपणे हसू लागलास ना की मी सारे विसरून जाते. नी तुझ्याकडे नुसती पहात रहाते. आता तुला सांगते ते नीट एक. तू भूल भुलैय्या आहेस बरे. तुझे द्वापार युगातले चरित्र व आताचे कलियुगातले चरित्र तुझ्या कृपेनेच माझ्या डोळ्यासमोर दिसते, ते तुला सांगते. तू फक्त हो नाही म्हणायचे, म्हणजे तू ऐकतोस ते मला समजेल, दुसरे काही नाही.

तुझा द्वापार युगात मथुरेत जन्म झाला, गोकुळात वाढलास, देवकी पुत्र यशोदेने वाढवला, गोपी गोपाळांनी लाड केले. कलीयुगात जन्म कोठे माहित नाही. कृष्णाचा तरी कोठे माहीत होता, नंतर माहित झाला. असो.

वाढलास शिरडी माईच्या कुशीत, लाड कौतुक केले बायजाबाई, तात्या कोते दिक्षित, बुटी निमोणकर, म्हाळसापति, राधाकृष्णामाई वगैरेनी, खरेना? हे कसे पटले अगदी मनसोक्त हसलास हं साईनाथा!

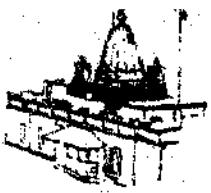
अरे देवा, तुला कृष्णावतारात गुरु कशाला पाहिजे होता रे, नि ते गुरुगृहीचे कष्ट सेवा. तसेच यावेळी तरी तू गुरुंचा गुरु परब्रह्म असताना जळ्हार अल्लीना गुरु करण्याची काय आवश्यकता सांग. पण नाही स्वतःचे ब्रह्मस्वरूप कोणाला समजू नये, खरेना? त्यांच्या बरोबर जाऊन तेथे कष्ट करून दिवस काढलेस.

कृष्णस्वरूपात गुरु दक्षिणा म्हणून गुरुपत्नीने मेलेला मुलगा जिवंत करून मागितला, तो दिलास. यावेळी ज्या बाईने आपल्यावर निःस्वार्थ प्रेम केले, ते ऋण फेडण्यासाठी तिचा मुलगा तात्या पाटील याला स्वतः प्राणार्पण करून तू जीवदान दिलेस, खरेना? असा खोट्या रागाने बघू नको, मी काय खोटे सांगत नाही. साईनाथा, तुझ्या लीला फारच और आहेत. अरे हो तूच दोन्ही जन्मात अशा कितीतरी गोष्टी कबूल कराव्या अशा आहेत.

सांगते ऐक, संत माझी सचेतन मूर्ती कृष्ण स्वये म्हणे भागवती तसेच मी अनादी आहे हे कृष्णाने अर्जुनाला सांगितले होते. तेच तुम्ही आम्हा भक्तांना सांगितलेत, खरेना?

तसेच तुमचे त्या तुमच्या गोकुळातल्या गोपाळांपेक्षा त्या लंगड्या पेंद्यावर फार प्रेम होते. त्याचा सहवास तुला हवा हवा वाटे. त्याचे लाड करत होतास आणि आता या वेळी हरी सिताराम दिक्षीत उर्फ लंगडाकाका याचेवर तुझे प्रेम होते. त्यांचे लाड पुरवलेस पटले का महाराजा आता तरी? त्यावेळचेच सारे. फक्त वेगळी रुपं घेतली, लीला त्याच, खोड्या त्याच. काय म्हणते मी, समजून न समजल्यासारखे करतोस हं.

कृष्णावतारात विश्वरूप दर्शन अर्जुनाला व येशोदेला करवलेस, तेच तू योवेळी कोणाला विठ्ठलाचे, कोणाला त्याच्या गुरुमाऊलीचे तर प्रयाग तीर्थाचे स्नानाची हौस भागवलीस. कधी कर्दन काळाचा अवतार तर कधी प्रेमस्वरूप माऊली अशी कितीतरी दर्शने कैक जणांना घडवलीस. साईनाथा कोणाचे मूल अग्नीत पडले, पालींची भेट, कोणाचे काय बसल्या जागेवरून सांगत होतास, असा तू सर्वसाक्षी आहेस, ते लोकांना पटवलेस.



तुझ्या गोपाळांवर, गोकुळच्या लोकांवर तेथील पशु पक्षांवर आलेलं संकट, पाऊस वारा यांचे थैमान, गोवर्धन उचलून धरलास आणि त्या खाली सारे निर्भय झाले ना तसेच या तुझ्या अवतारात शिरडीवर त्या तुझ्या भक्तांवर आलेले संकट त्या पर्जन्यवृष्टीला, वायुराजाला नुसती आज्ञा केलीस, सारे भयभित झाले होते पण एका क्षणात सारे वातावरण बदलले आणि द्वारका माईच्या आश्रयात राहिलेले सारे आनंदाने तुझे गुणगान गात गात आपापत्या घरी गेले. असा तू निसर्गावर अधिकार दाखवून तुझे श्रेष्ठत्व पटवून दिलेस साईनाथा!

साईनाथा, तो गोकुळातला काला आठवतो का? सारे गोपाळ मिळून सर्वांची शिदोरी एका ठिकाणी करून कसे मजेने खात असा ना! आता पण नैवेद्याची आलेली ताटे एका ठिकाणी केली जात होती. तसेच तू स्वतः निरनिराळ्या भाज्या, डाळ घालून मसाले भात करत होतास आणि तो सर्व जाती धर्माचे भक्त एका ठिकाणी बसून खात होते. आनंदाने, निःसंकोचपणाने त्यांच्यात रमलास, खायला घातलेस गरीब-श्रीमंत, भक्त-अभक्त असा कोणताच भेदभाव धरला नाहीस, खरेना?

आणि तू परमात्मा आहेस हे समजण्यासाठी त्या मसालेभाताच्या उकळत्या हंडीत हात घालून ढवळत असताना पाहून सारे भक्त थकक होऊन जात. रे नाथा, तुझे सत्य स्वरूप कळे पण मायेने मोहीत जसे गोपाळांना केले होतेस तसेच तू या भक्तांना केले होतेस. यामुळे तुला ओळखून न ओळखत्या सारखे वागले गेले.

कृष्ण, तुलाच काय साच्या लोकांना कंसाने त्राही भगवान करून सोडले होते. स्वतःच्या बहीणीला मेळण्याला सुद्धा तुरुंगात ठेवले होते. यातून तू तुझ्या बालवयातत्या पराक्रमाने सर्वांना सुखी केलेस. तसेच साईनाथा तुमच्या वेळी जातीय भेदाच्या तसेच अनाचाराच्या कंसाने सर्व ठिकाणी थैमान घातले होते. नाती गोती विसरले होते. स्वतःच्या सुखासाठी माणसे बेभान होऊन वागू लागली होती. त्यांना तू तुझ्या मायेने जवळ आणलेस. तुझ्या सहवासाने जाती धर्म भेदाचे वातावरण सुधारले. कृष्ण स्वरूपात दुष्ट वृत्तीच्या कंसाला मारलेस. आता तू जाती धर्म भेदाच्या, अनितीच्या रूपात वावरणाऱ्या कंसाला मारलेस आणि लोकांना सुखी केलेस. नाथा, किती किती सांगू रे तुझे गुण.

तू गुरुगृही असताना गुरुपत्नीने दिलेले चणे एकट्या सुदामाने खाल्ले ते ओळखून न ओळखत्यासारखे केलेस पण यावेळी मात्र साईनाथा, तुझा भक्त नाना यांना पाय दाबताना चणेच खाताना उपदेशामृत थद्वाविनोद करून पाजलेस अशा नाना कला केल्यास बरे.

कसं सांगू तुला. अरे, अर्जुनाला गीता सांगितलीस व उद्घवाचा गर्व हरण करताना त्याला केलेला उपदेश यातले काय कमी आहेरे. तुझ्या चरित्रात, नाना तन्हेने लोकांचे गैरसमज, अज्ञान तू दूर केले आहेस. तुझे ते गोडपण, उपदेशपर बोलणे म्हणजे साक्षात गीताच उभी रहाते डोक्यासमोर. अर्जुनाला गीता सांगून जगाला तू शिकवीलेस. आता सुद्धा असेच ज्ञानामृत पाजून लाखो लोकांचा तू उद्घार केलास. तुझा

प्रत्येक शब्द गीतेचाच अर्थ सांगतो बघ नाथा. पटले कारे माझे बोलणे? सांगना.

नको सांगू, मी तुला हो म्हणायला लावणार कारण मी लेक आहेना तुझी. किती वेळ अबोला धरशील? मी माझे बोबडे बोल बोलत रहाणार.

हे बघ साईनाथा, कंसाने मगरमस्त बैल पाठवला, त्याला कृष्णरूपात तू नम्र केलेस. आता या रूपात वाघ समोर आला मात्र पण लगेच तो तुझ्यापुढे नम्र झाला. नि जे कृष्णरूपात साधले नाही ते संत रूपात केलेस. कोणते काय अरे तुझ्या प्रेम भरल्या नजरेकडे पहाताच तो उध्दरून गेला. म्हणून संतांचा महिमा गायला तर देव सुद्धा प्रसन्न होतात.

कृष्णरूपात पिंपळाच्या पानावर तुझे अस्तित्व दाखवतात तर यावेळी तू कुजक्या चिंध्यांनी ४ फुटी फळीवर झोपलेले कित्येकांनी पाहिले आहे आणि आश्चर्याने थकक झालेत लोक. नाथा असा नुसता पाहू नको. पटले तर हो म्हण पण मी बोलते हे सारे खरे आहे हं!

कृष्ण व गोप यांच्यातला हंगामा तोच या साईरूपात तू केलास. कुस्त्या खेळणे, निरनिराळे खेळ, कसरती म्हणा, थड्हामस्करी करणे, खाणेपिणे एका ठिकाणी करणे.

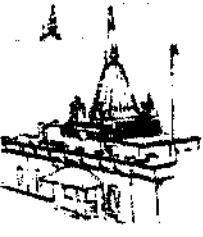
कृष्ण रूपात द्वारका निर्माण केलीस. त्या द्वारकेत तुझे राज्य स्थापलेस पण शेवटी ती पाण्यात बुडविलीस. पण खरे सांगू ती बुडविलीस नी तुझे तुलाच वाईट वाटले. अरे ती ठेवली असतीस तर तुझ्या चरण कमलाने पुनीत झालेली, तुझा पवित्र सहवास, लाभलेली ती द्वारका असती तर नंतर घडलेले पापाचरण, देशात अशांतता पसरली ती पसरली नसती असे तुला वाटले असावे खास.

कांग काय म्हणता? सांगते. तू प्रथम गोकुळात म्हणजे निंबवृक्षाखाली आपला वास केला होतास पण नंतर द्वारकेची आठवण आली. तिचे ते पवित्र लक्षात आले आणि आले की महाराज या जागेत. पाय ठेवला नी मारली हांक आणि काय आश्चर्य त्या पडीक जागेला पावित्र्याने नि भाग्याने घातला की वेढा. या पवित्र साईमुखातून 'द्वारकामाई' हाक आली आणि तिचा उद्घार झालाच आणि आम्हा बाल गोपालांचा पण तिच्या सहवासाने उद्घार झाला रे नाथा.

हे बघ ही द्वारकामाई अग्नीचे भक्ष होत होती, हे तरी आठवते का तुला? नि तू तुझा अधिकार त्या खांबावर मारून अग्नीनारायणाला दाखवीलास आणि आमच्यासाठी ही पावित्र्याने पुरेपूर भरलेली द्वारकामाई तुझ्यासागे ठेवून दिलीस साईनाथा. त्या पवित्र द्वारकामाईत तुझे अस्तीत्व कायम आहे हे सर्वांना पटते.

हे बघ साईनाथा, ती कृष्णस्वरूपातली निस्वार्थ, निष्पाप प्रेम करणारी राधा संसारीच होती ना. फक्त तुझ्या भक्तीत रंगणे, तुझे लाड करणे हेच तिला माहीत.

आता तरी काय कमी लाड कौतुक केले तुझे. राधाकृष्णमाईने तुझी निस्वार्थ भक्ती केली. तुझ्यासाठी पुजेची आरतीची भांडी जमवली, उत्सवासाठी मोठ मोठी भांडी जेवणाची जमवली, सडासारवण नाना तळेची फुले पुजेला आणावी, उत्सवात सुठवडा करावा अरे किती कौतुक करायची ती, खरेना? मग आता तरी कबूल करना मीच तो कृष्ण.



गीतेमध्ये नवविधा भक्ती कशी करावी याचे ज्ञान सांगितलेस, तेच तेच तू त्या सौदागराला नऊ लेड्या पदरात घेतल्याचे वर्णन करून जाणवून दिलेस भक्तांना.

कारे माझा अंत पहातोस. नुसता हसतोस, मान हलवतोस. तो तुझा हात फक्त स्थीर ठेवला आहेस माझ्या समोर. त्यानेच मला धीर येतो.

कृष्णलीला गोपी दळता, कांडताना, ताक करताना गात होत्या. तुझ्या पण लीला तुझ्या भक्तीने वेड्या झालेल्या स्त्रीया भक्ती भावाने गात असत, अजून गातात.

हे बघ कृष्णाचे ब्रह्मचर्याचे वर्णन पोथी पुस्तकात आहेना! अरे, तसेच तुझे ब्रह्मचर्य श्रेष्ठ आहे बरं. एकूण काय सांगू, तू तूच मागील कृष्णावतार आहेस. जसे जसे युगांतर होते तसे तसे तुझी रुपे घेण्याची पद्धत बदलते इतकेच हं!

नारद मुनी कृष्णलीला गात गात तिन्ही लोकात फिरत असत, खरेना? आता कसा शब्दात पकडला बघ तुला. अरे, दासगण महाराज किर्तन करायला सजून नटून आले तेव्हा तूच त्यांना म्हणालास, नारदाची गादी चालवायची आहे तर हा सरंजाम उतरा हं. आणि त्याच दासगणूनी तुमची स्तुती सुमने गावो गावी गाईली.

आता सांग बरे, त्या मुरलीधराच्या मंदिरात आपणच बसू, गप्पा गोष्टी सुखदुख बोलू हे कोणाचे शब्द, तुझेच नारे नाथा.

तुझा तो रंगपंचमीचा गोकुळातला सोहळा आठव, आठवलास ना? आता मी शिरडीतला सांगते. ते भाऊसाहेब धुमाळ, साठे, केळकर, बाळासाहेब देव (मामलेदार), गोपाळराव बुटी, शिरडीतले लोक, आलेले भक्तगण. रंगाचा खर्च बुटी करीत. पिंपे भरून रंग तयार असायचा आणि तू टमरेल भरून भरून लोकांच्या अंगावर टाकीत असे. त्यावेळ्या तो सोहळा पाहून सान्यांना वाटे आपण गोकुळातच आहोत आणि तू तर बेभान होऊन कृष्ण लीला करत असे. त्यामुळे सान्यांना अलोट अविट आनंद प्राप्त होई. सांगरे बाबा, आठवले ना सारे तुला. हस नुसता पण हो म्हणू नको बरं.

आता तुला पुराणातली तुझीच एक गोष्ट सांगते. अरे देवा तुझ्या किती लीला वर्णन करू. देवादिक, ज्ञानी ऋषी मुनी थकले तर मी पामराने काय वर्णवि तुझे कौतुक, पण तूच बुद्धी दिलीस म्हणून तुझ्याच कृपेने प्रयत्न करते साई.

ऐक हं. कृष्ण रूपात तू आणि अर्जुन एकमेकांचे जिवाभावाचे मित्र, खरेना? आता कशी कळी खुलली. पक्का लबाड आहेस. अर्जुन तेव्हढा तुझा लाडका, आम्ही भक्तांनी काय तुझे घोडे मारले रे. उलट त्याने तुला घोडे धुवायला, रथ चालवायला लावले, असो. पुढे ऐक, तुझ्या मित्राला तू गुह्यज्ञान सांगितलेस. त्याला गीता सांगता सांगता विश्वरूप दर्शन दिलेस. तो गांगरला, भयभीत झाला हे पाहून तुझे स्वरूप दर्शन दिलेस आणि त्याला धन्य केलेस. अशा तन्हेने त्याला ज्ञानी करून भक्त बनवलेस. असेच तुम्ही एकदा गप्पा मारत असताना अर्जुनाने तुला प्रश्न केला, कायरे कृष्णा तुलाच सारे विश्वंभर का म्हणतात.

तू अगदी मनमोकळा हसलास आणि म्हणालास, तुला म्हणूया आजपासून विश्वंभर, अर्जुनाला बरे वाटले.

पुढे काही काळ लोटल्यावर एक दिवस तू म्हणालास, अर्जुना आज आपण ऋषी मुनीच्या दर्शनाला जाऊया. अर्जुन तर तुझ्या सहवासाचा भुकेलेलाच. लगेच दोघे निघाले. गप्पा गोष्टीत कधी घनघोर अरण्य आले कळलेच नाही.

इतक्यात एक भली मोठी गुहा दिसली. त्यात बरेचसे ऋषी मुनी ध्यानस्थ बसलेले होते. जवळच एक भला मोठा दगडी दिवा होता व त्यात वात जळत होती पण तेल संपण्याचे बेतात आले होते. एका ऋषीचे ध्यान विसर्जन झाले. त्याने दिव्याकडे पाहून, 'तेल संपत आले आहे, जो विश्वंभर असेल तो घालील तेल, आम्हाला काय जरुरी आहे व काळजी तरी कशाला?' इतके बोलून परत ते ध्यानस्थ झाले.

गुहेच्या बाहेर तू आणि अर्जुन उभे होता. तेव्हा तूच अर्जुनाला म्हणालास, 'अरे, तू विश्वंभर आहेस तेव्हा तेलाची व्यवस्था कर.' तेव्हा अर्जुन म्हणाला, 'येथे तर सारे जंगल, येथे तेल कोटून मिळणार? आणि नगरात जाऊन तेल आणीन म्हटले तर हा दिवा विझूनही जाईल.' तेव्हा तू त्याला म्हणालास, 'मला काही माहीत नाही, विश्वंभराने तेलाची व्यवस्था केलीच पाहिजे.'

अर्जुन तर विश्वंभरपद घेऊन बसलेला, पण हे वाक्य ऐकताच तो गोंधळून गेला. त्याला काही सुचेनासे झाले. बराच वेळ विचार केल्यानंतर अर्जुन तुला म्हणाला, 'देवा मला वाटले होते विश्वंभर म्हणून घेणे फार सोपे आहे. पण आता अनुभवाने कळले, विश्वंभर म्हणवून घेणे किती कठीण आहे. तेव्हा कृष्णा, तुझे विश्वंभरपद तुझे तूच सांभाळ व मला मोकळे कर. मला विश्वंभरपद नको,' असे म्हणून तुला शरण आला. खरेना? मग काय तुझ्या लीलेला अंतच नाही. तेथे या दिव्यातल्या तेलाची काय कथा. तू दिव्याकडे पाहिलेस मात्र, दिवा तेलाने संपूर्ण भरला गेला. याचीच पुनरावृत्ती साईनाथा तू केलीस. अरे, कशी काय विचारतोस?

सांगते, नीट लक्ष देऊन ऐक. वाणी हे अज्ञनाने गांजलेले अभिमानाने ताठलेले. त्यांच्या रूपाने तू अर्जुनाला जगापुढे उभे केलेस. सहजतेने रोज तेल मागू लागलास. लोकांनी तुला वेडा फकीर म्हटले. तुझे देवपण जाणले नाही. त्यामुळे त्यांचेकडून निंदा होऊ लागली. अर्थात पाप वाढू लागले. तुलाच दया आली आणि तू त्या अज्ञानी, मूढ लोकांकरिता पणत्यात पाणी भरलेस आणि दिवे लावलेस. तू "पाण्याचे दिवे लावलेस" हे लोकांनी पाहिले आणि त्यांच्या हृदयात प्रकाश पडला. ही वार्ता झपाट्याने सगळीकडे पसरली. जनता जनार्दन रूपी अर्जुन तुला मनोभावे शरण आले. नि तुझी किर्ती जगभर पसरली. असा आहेस तू कृष्ण स्वरूप साईनाथ. "कोई कहे राम कोई कहे शाम, साईराम साईशाम" कसा मर्स्त हसून मान डोलवत आहेस.

कृष्णा तू द्वारकेतल्या अनाचारांना पाहून कंटाळलास नि एका अरण्यात जाऊन झाडाखाली बसलास. तुझा पायावर पाय ठेवलेला जणू काय हरेण्यच वाढून एका पारध्याने जो बाण मारला, तो तुझ्या अंगठ्यात घुसला नी तू व्याकूळ झालास. पारधी जवळ आला. त्याला हे पाहून फारच दुःख झाले. तो रङ्गू लागला पण तू त्याला समजावलेस आणि स्वतः विश्वंभर असून विश्वात विलीन झालास, सारी द्वारका शोकाकुल झाली.



असेच तू साईनाथा वागलास. कसे ते सांगते ना, द्वारकामाईत तू होतास. तुला बरे नव्हते. जगाला भुलवण्यासाठी कारण हवे ना. तुझे भक्त तुझी सेवा करत होते. तू अन्नपाणी वर्ज्य केले होतेस. दुपारची वेळ.... सान्या भक्तांना गोड बोलून जेवायला पाठविलेस. नऊ रुपये लक्ष्मीबाईना देण्यास सांगितलेस. लोकांना समजावे की, नवविधा भक्तीपैकी कोणती ना कोणती भक्ती करा नी जीवनाचे सार्थक करा.

आणि त्या बयाजी पाटील कोते यांच्या खांद्यावर मान टेकून आपली प्राणज्योत विश्वात विलीन केलीस आणि शिरडी शोकाकुल झाली.

आता सांग बरे यात मी काय खोटे सांगितले तें?

आणि दुसरे सांगते बघ, तुझा संबंध द्वारकाधिशाकडे नसता तर तू द्वारकामाई असे म्हटलेच नसतेस रे साईनाथा.

हे बघ रोज तू ३०० रु. वाटीत होतास. असे बारा वर्षात तू १२९६००० रुपये लोकांना पगार, दान धर्म, देणग्या, बक्षीसे असे आणखी किती तरी रुपये तू वाटलेस ते काय फकीर म्हणून? अरे लक्ष्मीकांता, ही लक्ष्मी काय उगाच तुझ्या पायाशी खेळत होती? पुरे झाले तुझे फसवणे आम्हा भक्तांना. आम्ही सुद्धा काही कच्च्या गुरुचे चेले नाहीत. आमचा गुरु शिरडीचा भोलानाथ साईश आहे बरे.

हं. आता कसे पटले नि मनमोकळा हस्तलास, गालगुच्या घेतलास आणि डोक्यावरून तो प्रेमळ हात फिरवलास नि म्हणालास, 'वेड्या पोरी, हो, मी तुमचा भगवान श्रीकृष्ण. तुम्हा भक्तांसाठी मानव रूप घेऊन आलो. तुम्हा भक्तांची भक्ती आणि तुमचे निस्सीम प्रेम पाहून तुमच्या पाठीशी सदा उभा राहीन बरे.

आकृष्टते आनन्दनेती इतिनाम कृष्णा

म्हणून म्हणते साईनाथा, आम्ही सतत तुझ्या नामांत वितनात राहावे हाच आशीर्वाद दे. तुझी कृपादृष्टी आम्हावर सदा राहो.

ग्रन्थांकाम

चुकीची दुरुस्ती

श्री साईलीला फ्रेब्बुवारी १९८७च्या श्री साईबाबा बहार काव्य विशेषांकात पान क्रमांक २३ वर छापलेला 'बाबा बाबा साईबाबा' ही कविता प्रसिद्ध झाली आहे. त्याखाली सौ, शोभा देशपांडे, आगरकर नगर, पुणे असा नाव-पत्ता छापला गेला असून तो चुकीचा आहे. त्याएवजी तिथे श्री. म.द. अधिकारी, कांदीवली असे हवे होते. केवळ नजरचुकीमुळे झालेल्या चुकीबद्दल आम्ही दिलगीर आहोत.

- का. सं.

बाबांच्या प्रेमाची पहिली ज्योत

— श्री. चकोर रा. आजगांवकर
एम.ए.

(उप सचिव, शिक्षण खाते, महाराष्ट्र शासन)

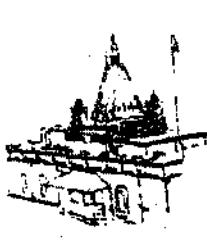
आय. ११/१७०, सरकारी वसाहत,
वांदे (पूर्व), मुंबई-४०० ०५१.

तो १९४४चा वसंत ऋतू होता. माझ्या तारुण्य सुलभ प्रतिभेला कांत, कुसुमाग्रज यांच्या काव्याचा आणि सानेगुरुजींच्या करुणामय साम्यवादाचा स्पर्श झालेला होता. तो स्वातंत्र्योत्तर पहिल्या दशकाचा सोनेरी स्वजांचा आणि भाऊक आकांक्षाचा धूसर काल होता. प्रत्येक पावलावर मला कविता स्फुरत होती. साम्यवाद, मानवतावाद, विश्वकरुणा यांच्या ऊर्मी समाजातील समवयस्क राष्ट्रसेवादलातील मित्रमंडळीत उच्चबळत होता.

अशावेळी मला डोक्याला शुभ फडके बांधणाऱ्या एक अवलियाची, म्हणजे साईबाबांची प्रतिमा राष्ट्रसेवादलातील एक मित्र चित्रकार अप्पा मुणगेकर यांच्या घरी दिसली. मूर्तिकाराच्या वडिलांनी आपल्या मूर्तिकलेने देशात आणि विदेशात आपला लौकिक कमाविला होता. विशेषत: या मालवणाच्या जुन्या कलाकाराने इंग्रजी भक्तगंना साईबाबांच्या वास्तव आणि हुबेहूब प्लॅस्टर प्रतिमेने स्तंभित केलेले होते. मी अप्पा मुणगेकरांना विचारले की, “हे साधू कोण?” त्यांनी भावनोत्कट रखरात हे साईबाबा असल्याचे सांगितले. मी यापूर्वी साईबाबांबद्दल काही ऐकले नसल्याने ती मूर्ती मला थोडी गंभीर व भयप्रद वाटली. त्या चित्राने आपल्या बोलक्या डोळ्यांनी मजकडे रोखून पाहिले. परंतु मला त्या करुणार्द दृष्टीचे थोडेफकर भयच वाटले. त्याचे चरित्रकार्य, कार्य कोणते व त्यांनी कोणता लाभ जनतेला दिला, त्याचा त्याकाळी मला यत्किंचित बोध झाला नाही.

उलट अशा अवलियाचा हे वेडे अंधश्रद्धाळू उगाच भावनेने बडिवार मांडतात, असे मला त्यावेळी वाटले. माझ्या त्यावेळच्या १४ वर्षांच्या बालवयात मी कल्याण मासिके, विवेकानंद चरित्र यांचे वाचन आवडीने केले होते. मला योनसाधना व देवांतमय ईश्वरविषयक भूमिका त्या काळात माझ्या मनोभूमिकेत रुजलेली होती. परंतु भजने, पूजाअर्चा, आरत्या, भक्ती इत्यादी सोपस्कार मला अंधश्रद्धेचे वेडेचार वाटत होते. अशा वातावरणापासून मी प्रयत्नपूर्वक दूर रहात होतो.

यापूर्वी वयाच्या ११/१२व्या वर्षी याच बाबांचे दर्शन मला कुडाळ येथील साधुपुरुष माडयेबुवा यांच्या स्थानावर घडले होते. त्यावेळीही फारच भयचकित झालो होतो. त्यानंतर जवळजवळ एक तपाचा काळ बघता बघता सरला व १९५५ साल उजाडले. मी ऐन पंचविशीत होतो.



माझ्या हातून राष्ट्रीय कविता, सांस्कृतिक काव्य लेखन घडत होते. “महाराष्ट्र जय” हे शाहीर साबळे यांच्या रेकॉर्डद्वारे अजरामर झालेले महाराष्ट्रगीत मी याच काळात रचले. माझ्या भावकविता वेगवेगळ्या मासिकातून प्रसिद्ध होत होत्या. माझ्या “कौमुदी” या काव्यसंग्रहाच्या प्रारंभी मी लिहिले होते :-

“पेटली प्राणातुनी जी दिव्य माझी अस्मिता
योवनी उन्मेषुनी ती प्रीतीची हो आर्तता
राष्ट्रकार्यी रंगता मी दग्ध हो देहात्मता
जाहली स्वातंत्र्य यझी वांछितांची सांगता”
काव्याविषयी माझे मन गुणगुणत होते :-
“छेडिते झंकार येथे शारदा वीणावती
चांदण्याची स्वजपुष्पे ढाळिते ज्योतिष्मती
अमृताचा पूर हा की कौमुदी ही हेमवंती?
दिव्यता ही – चारुता ही – धुंद की वाहे दिगंती”

या स्वप्नातून मला एके दिवशी एका मित्राने जाग आणली. ते म्हणाले, तुम्ही अस्पृश्यता निवारणाच्या विषयावरील सरकारी स्पर्धेत नाट्य लिहा. मला आत्मविश्वास नव्हता. काव्याप्रमाणे नाट्यलेखन मला जमेल असे वाटले नव्हते. शिवाय महाराष्ट्र शासनाची ही पहिलीच नाट्यलेखन स्पर्धा असल्याने दांडेकस, कुसुमाग्रज, शुक्ल, कमला फडके, इत्यादी मान्यवर या रणक्षेत्रात उतरले होते. मी भीतभीत माझ्या नाटकाच्या पाच प्रती समाज कल्याण संचालक, पुणे यांना पाठविल्या. या पाच प्रती करताना श्री. आचार्य या नावाचे शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालयातील एका मित्राने बहुमोल मदत केली होती. ते शिरडी येथे बाबांच्या दर्शनाला जावयाचे होते. त्यांनी मला विचारले, “बाबांना काही सांगायचे आहे काय?” मी त्यांच्याकडील साईच्या फोटोंकडे पाहिले. बाबांच्या डोळ्यांत चमक आणि हास्य होते. मला काही वेगळेच वाटले. थोड्याशा आर्त मृदुतेने मी म्हटले की, माझ्या नाटकाला बक्षीस मिळावे.

अर्थात् माझ्यासारखा नवोदित नाटककारास कोणतेही बक्षीस मिळणे हे शाशशृंगासारखे अशक्य कोटीतले होते. मी तो प्रसंग विसरून गेलो. तेवढ्यात संतचरित्र लेखक श्री. कवडे यांचे बाबांचे चरित्र वाचून मन उचंबळून आले व बाबांबद्दल उत्सुकता वाटू लागली. परमेश्वराला जे करता येत नाही, ते संत नियतीचा कायदा आपल्या हाती घेऊन करू शकतात, याची थोडी श्रद्धा मनात तयार झाली. तो ऋणानुबंध हळूहळू फुलत गेला. बाबांची प्रतिमा दिसली की, मी थोडा मनाने आई होऊ लागलो.

आणि एके दिवशी ९ मे १९५५ हा दिवस उजाडला. माझ्या “माणुसकीच्या जखम” नाटकाला शासनाचे प्रथम पारितोषिक मिळाल्याचे मुंबईतील सर्व इंग्रजी, मराठी दैनिकांत ठळक शीर्षकात वृत्त प्रसिद्ध झाले. मी बाबांच्या प्रतिमेकडे पाहिले.

हृदय पाझरले होते. डोळे पाणावले होते. कुणीतरी सगुणातील ईश्वरशक्ति मजकडे मानवी करुणेने पहात होती, असा प्रत्यय आला. तो सगुण भक्तीच्या उदयाचा पहिला स्फुलिंग होता. आणि पुढे वाढऱ्यात आणि साधना जीवनात पुष्कळ काही तेजस्वी घडावयाचे होते याची ती खाही होती.

साई-आई

— श्री. चंद्रकांत महादेव सरकारे
म्हासूर्ण, ता. खटाव,
जि. सातारा.

तूं गाय मी वासरू । तूं माय मी लेकरू ॥
माझेविषयी नको धरू । कठोरता मानसी ॥१३३॥

अनेक भक्तांची संकटातून मुक्तिता करून त्यांना परमेश्वर चिंतनाकडे प्रवृत्त करून त्यांचेकडून सत्कार्य करून घेण्याचे काम सावधतेने संतच करत असतात. संत हे संथपणे जगाला प्रेम देतात. महाराष्ट्र ही संतांची भूमी आहे. शिर्डी या पवित्र भूमीत एका महान संताने वास्तव्य करून त्या भूमीला पवित्र केले आहे.

जगाच्या कल्याणा संतांच्या विभूती । देह कष्ठवती परोपकारे ॥

सर्व संतांनी जड देहाने अवतार घेतले ते मुळी जनकल्याणासाठीच. एकही संत स्वार्थभोवती लपेटलेला दिसत नाही. जो स्वार्थी असतो तो संत नसतोच मुळी. संत नेहमी परोपकार करत असतात. त्या परोपकारा पाठीमागे शुद्ध प्रेम ओतप्रोत भरलेले असते. आईप्रमाणे शाश्वत प्रेम करत असताना भेदभाव धरला जात नाही. परोपकाराचा अहंपणा दिसत नाही.

मात्र असे शाश्वत अमृत प्रेम घेण्यासाठी अनन्य भावे सद्गुरुमाऊलीला शरण जावे लागते. श्री साई म्हणतात—

शरण मज आला आणि वाया गेला ॥ दाखवा दाखवा ऐसा कोणी ॥

एकवेळ आपण सद्गुरुला शरण गेलो की ती आपली अनंतकाळ्याची माऊली होते. आपल्यावरती भरघोस प्रेम करते. आपली रात्रिंदिवस लहान बालकासारखी काळजी करते. पावलोपावली सत्विचार शक्ती देत असते. आपल्या किरकोळ बाबीकडे पूर्ण लक्ष देत असते.

सद्गुरु माऊली माझी कृपेची साऊली

साईमाऊली आपल्या जवळ असत्यानंतर कोणते मूल भितीने (संकटाने) गांगरुन जाईल? ते शक्यच नाही. लहान बालकाचा आपल्या आईवरती पूर्ण विश्वास असतो.



त्यास कोणतीच चिंता नसते. त्याप्रमाणे आपण साईनाऊलीवरती श्रद्धा (विश्वास) ठेवत्यास आपणास यमाची (मृत्युची) शिती वाटण्याचे कारणच काय? इतर संकटे त्यामानाने क्षुल्लकच आहेत. आपण आपल्या साईमाऊलीवरती पूर्ण श्रद्धा ठेऊन नित्यव्यवहार करत असता मनामध्ये माऊलीचे स्मरण करत रहावे. कारण साई माऊली हीच आपली देवता आपल्यास सुख देणारी तिच आहे आणि दुःख देणारीही तिच आहे. त्यामधील आपल्या पदरी सुखाचे माप टाकायचे का दुःखाचे टाकायचे हा सर्व अधिकार या सत्ताधीश माऊलीचा आहे.

आपण देहरूपी एस.टी.मध्ये बसून मोक्षाचा प्रवास करीत आहोत, या एस.टी.चा चालक हा साईनाथ आहे. त्या चालकावरती परिपूर्ण विश्वास ठेऊन प्रवास संपवावयाचा आहे. प्रवासामध्ये (जीवनाच्या) कसल्याही चिंतेला जागा द्यावयाची नाही. कारण आपली चिंता आपल्यास का? चिंता वाहणारी एवढी साईमाऊली असताना आपण चिंताग्रस्त होऊन चिंतेत जाण्याचे कारणच काय? असा जो साधक अखेरपर्यंत दुःखी दिसणारच नाही.

साई म्हणे तोचि झाला धन्य ॥ झाला जो अनन्य माझ्या पायी ॥

माझ्या साईमाऊली बदल लिहावे तेवढे अपूर्णच आहे. कारण धरतीची व समुद्राची खोली कोणी मोजू शकले नाही. आकाशाची उंची जाणू शकले नाही. हवेची व्यापकता जाणू शकले नाहीत. तसे साई प्रेम वर्णवियास शब्दच अपूरे पडतील.

तूच कर्ता आणि करविता शरण तुला साईनाथा ॥

शिर्डी येथील साईस्थान फारच जागृत आहे. मनामध्ये कोणतीही सद्भावना तिथे प्रकट केल्यास ती पूर्ण होत असते. प्रत्यक्ष साईमाऊलीच म्हणतात—

जरी हे शरीर गेलो मी टाकून ॥ तरी मी धावेन भक्तांसाठी ॥

जो जो भजे मज जैशा जैशा भावे ॥ तैसा तैसा पावे मी ही त्यासी ॥

आपण या माऊली पासून कितीही दूर असलो तरी माऊलीचे स्मरण केले असता आपल्यासाठी प्रतिसाद देतात आणि धावून येतात. ते देहाने नसले तरी अंश रूपाने आपल्या भोवती वावरत असतात. उलट किरकोळ अडचणीसाठी माऊलीला त्रास दिल्याची खंत वाटत रहाते. परंतु अशा वेळी माऊलीशिवाय कुणाची आठवण येणार? साईमाऊलीच म्हणतात—

माझा जो जाहला काया वाचा मनी ॥ तयाचा मी ऋणी सर्वकाळ ॥

हा सदर लेख लिहिण्याचा माझा प्रयत्न म्हणजे सूर्याला उद्बत्तीने ओवाळणे असाच आहे. परंतु सदरची सेवा साईमाऊलीने नके कलियुगातील आईने आपल्या दप्तरी जमा करून माझ्यासारख्या अनेकांना मातृप्रेम अखंड द्यावे. अशी मी मनोमन साईचरणी प्रार्थना करतो.

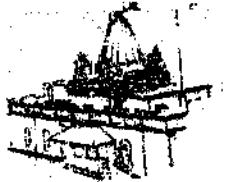
खापडे यांची शिरडी दैनंदिनी

साईनंद

शुक्रवार, १९-१-१९९२

आजचा हा दिवस वाईट होता, सकाळी मी लौकर उठलो, प्रार्थना आठोपली आणि मला नंतर असे आढळून आले की, उजाडायला अजून तासाभराचा अवधी आहे, म्हणून मी पुन्हा अंमळ लवंडलो; काकड आरतीला मला बापूसाहेब जोगांनी उठविले. पहाटे चार वाजताचे सुमारास मेघा निधन पावल्याचे मला दिक्षित काकांनी सांगितले. काकड आरती झाली खरी पण साईमहाराजांनी आपले मुख मंडल नीटसे दाखविले नाही. इतकेच काय पण त्यांनी आपले नेत्र नीटसे उघडलेले आहेत, हे पण दाखविले नाही. त्यांनी आपली नजरही फारशी कुठेच फिरविली नाही.

आम्ही काकड आरतीहून परतल्यावर मेघाच्या अंत्यविधीच्या कार्यास लागलो. त्यांचा पार्थिव देह बाहेर काढला नाही तोच साईबाबा तिथे आले आणि मोठमोठ्याने शोक प्रदर्शन करु लागले. त्यांचा तो शोक प्रदर्शक आवाज एवढा हृदयस्पर्शी होता की, तो ऐकून प्रत्येकाच्या डोळ्यात पाणी उभे राहिले. गावाच्या मुख्य रस्त्याच्या वळणापर्यंत त्यांच्या प्रेतयांबरोबर बाबा आले, आणि मग ते आपल्या नेहमीच्या मार्गाने परत गेले. मेघाचा पार्थिव देह एका वट वृक्षाखाली ठेवला गेला आणि मग तिथे चिता रचून अग्नी दिला गेला. त्यांच्या दुःखाचे आर्तस्वर लांबूनही चांगलेच ऐकू येत होते. अखेरच्या क्षणाला निरोप म्हणून ते आपला हात हालवीत होते. जसे आरतीच्या वेळी ते हात हालवीत अगदी तसेच दिसत होते, कोरड्या इंधनाचा साठा भरपूर होता म्हणूनच की काय शावाला दिलेला अग्नी चांगलाच पेटला व ज्वालाही लौकरच उंचावल्या. मी, बापूसाहेब जोग, उपासनी, दादा केळकर आणि इथे तिथे असलेल्या सान्या सान्यांनी मेघाच्या कार्याची भरपूर स्तुती केली. त्याच्या देहाचे बाबांनी दर्शन घेतले, त्याच्या नस्तकाला, हृदयाला, खांद्याला आणि पायांना बाबांनी रस्ता केला होता. मेघाचे सारे क्रिया कर्मातर आठोपल्यावर आम्ही प्रार्थनेलाच बसणार होतो पण इतक्यातच बापूसाहेब जोग तिथे आल्याने नी त्यांचेबरोबर गप्पा मारीत बसलो. जेव्हा नंतर मी श्री साईबाबाच्या दर्शनास गेलो तेव्हा आजची दुपर मी कशी काय घालविली याबाबत त्यांनी विचारणा केली. मी ती बोलण्यात घालविली असे मोठ्या दुःखाने कबूल केले. हा मला त्यांनी दिलेला पाठ होता. तिनच दिवसापूर्वी बाबांनी त्याचे भविष्य सांगितले होते. “ही मेघाची आजची शेवटचीच आरती. मेघाला सुद्धा आपण आपली सेवापूर्ती केल्याची जाणीद झाली. आपण आता जाणार. गुरुस्थानी आपण ज्यांना मानले ते साठेसुद्धा आपल्याला आता दिसणार नाहीत हे समजून चुकून त्याच्या डोळ्यात चटकन् अशू उभे राहिले. साईबाबांनी वळविण्यास सांगितलेली गुरे आता मोकाट सुटणार होती. त्याने आपली कोणतीच इच्छा कधीच प्रदर्शित केली नव्हती. जीवनभरच्या अतीव भाव भक्तीबद्दल आम्ही सारेच जण त्याचे कौतुक करीत होतो. मी



भक्तीभावाने प्रार्थना करण्याच्या ऐवजी निरर्थक गप्पा गोष्टी एकत बसल्याबद्दल मला स्वतःलाच वाईट वाटले. भीष्माला आणि माझा मुलगा बळवंत याला आज बरे वाटत नक्हते, म्हणून भजन झाले नाही. रात्री दिक्षित काकांनी रामायण वाचले. गुप्ते, त्यांचे बंधू आणि त्यांचे परिवार सकाळीच मुंबईला निघून गेले.



श्रीसाईनाम स्मरण

साई तुझे नाम धेता । साई तुझे नाम ध्याता
 उठता बसता शयनी पहुडता
 नाम तुझे ते निरर्तर धेता
 हरुनि जाई व्यथा चिंता

साई तुझे नाम धेता । साई तुझे नाम ध्याता
 गंध, पुष्पे, मानस पूजा
 प्राणी मात्रा अंश तुझा
 दर्शन देई साई माझा

साई तुझे नाम धेता । साई तुझे नाम ध्याता
 दिव्य उदी लावी माथी
 आधि व्याधी पळूनि जाती
 संकटसमयी सूचना देती

साई तुझे नाम धेता । साई तुझे नाम ध्याता
 आपत्काली धावूनि येशी
 अनंत रूपे लीला दाविशी
 अगाध तुझी माया ऐशी

साई तुझे नाम गाता । साई तुझे नाम ध्याता
 निष्ठा, सबुरी भक्तिभावा
 स्मरणात तुझ्या अखंड ठेवा
 हिच प्रार्थना मम साईदेवा

साई तुझे नाम गाता । साई तुझे नाम ध्याता

— श्रीमती पुष्पलता वसंतराव दाभोलकर
 सी/२३, कोकणनगर, माहिम,
 मुंबई-४०० ०९६.

श्री साईसमकालीन आमचे आजोबा

— श्री. शशीकांत अं. कुलकर्णी
शिरडी.

आमचे आजोबा कै. बाप्पाजी लक्ष्मण रत्नपारखी यांचा जन्म १८९० मध्ये शिरडी मुक्कामी झाला. ज्यांचा उल्लेख साईचरित्रात, अध्याय ४३ मध्ये श्री साईबाबांनी देह ठेवल्यानंतर समाधी पूर्वी स्वप्नाद्वारे दृष्टांत देवून स्वतःची आरती ज्यांच्या हातून करून घेतली असे थोर भक्त कै. लक्ष्मण मामा यांचा हा गुणी सुपूत्र. आजोबा दहा वर्षाचे अस्तानापासून श्री साईबाबांकडे जात असत. त्यामुळे त्यांना श्री साईबाबांचा खूप सहवास लाभला. श्री साईबाबांनी त्यांना त्या काळचे एक नाणे व ऊदी देवून 'अल्ला तेरा भला करेगा' असा आशीर्वाद दिला होता. म्हणूनच त्यांना ९७व्या वर्षापर्यंत चांगले आयुरारोग्य व सुखसंपदा लाभली.

आमचे आजोबा श्रीसाईबाबांचे अनेक अनुभव व चमत्कार आम्हास सांगत असत. त्यापैकी काही अनुभव व चमत्कार पुढीलप्रमाणे—

श्री साईबाबा हे अयोनी संभव होते. श्री साईबाबा ब्रह्मचारी, वैराग्यशील, अजाणबाहू, दैदिप्यमान, सुंदर, सतेज कांती असे सर्वज्ञ होते. या शिवाय ते अन्नदाते, दयाशील व योग सामर्थ्यवानही होते. म्हणून काही चिकित्सक लोक त्यांच्याकडे ब्रह्मज्ञान प्राप्तीसाठी येत असत. त्यापैकी दोन तपस्वी संन्यासी हिमालयातून बाबांकडे आले व त्यांनी विचारले की, "आप ब्रह्म जानते हैं तो ब्रह्म का स्वरूप कैसा है वह हमको तत्त्वज्ञान से समझा दो।" तेव्हा श्री साईबाबांनी २० रु. दक्षिणा मागून घेतली व नंतर सांगितले की, "दुनिया में अल्लाइलाही भरा है। दुनिया यह चिज परवर दिगार है। खुदा कर दे नजर तुमको हर सुरत में खुदाही नजर आये।" अशा प्रकारे बाबांनी ब्रह्मज्ञानाचे स्वरूप स्पष्ट केले.

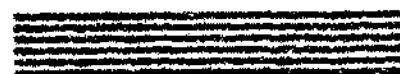
एकदा श्री ज्ञानेश्वर महाराजांचे कट्टर भक्त पुण्याचे श्री. केशवराव देशमुख व त्याचे मित्र कोपरगावचे मामलेदार बाळासाहेब मिरीकर हे दोघे शिरडीस येऊन कौलारु धर्मशाळेत थांबले. श्री. मिरीकर बाबांचे दर्शनास द्वारकामाईत गेले. श्री. देशमुख धर्मशाळेतच थांबले कारण ते श्री. ज्ञानेश्वरांखेरीज कोणत्याही ईश्वरास किंवा संतास मानत नव्हते. त्यांना ताबडतोब पुण्यास जाण्याची घाई होती. परंतु श्री. मिरीकर बाबांजवळून येईनात म्हणून देशमुख स्वतः द्वारकामाईच्या बाहेरच्या दरवाजा जवळ जावून श्री. मिरीकरांना हाक मारु लागले. पण श्री. मिरीकरांचे लक्ष त्यांच्याकडे जाईना. श्री. देशमुख आणखी पुढे झाले. त्यांची व श्री साईबाबांची नजरा नजर झाली. पाहतात तो काय श्री साईबाबांच्या ठिकाणी साक्षात् श्री ज्ञानेश्वरांचे दर्शन श्री. देशमुखांना घडले. धावत जाऊन त्यांनी श्री साईचे चरण पकडले आणि त्यांच्या मुखातून शब्द बाहेर पडले— 'साई माझा ज्ञानेश्वर महाविष्णूचा अवतार'.



श्री साईचरित्रात वर्णन केल्याप्रमाणे दररोज द्रव्यदान (पैसे वाटणे), अन्नदान (हंडीत प्रसाद शिजवून वाटणे), कोणाला संतती व संपत्ती उदी-फळांच्या द्वारे देणे, अशा बाबांच्या संबंधीच्या अनेक घटना आजोबा आम्हाला सांगत असत.

शिर्डीत त्या काळात एकदा चान्याच्या पन्नास गंजीना आग लागली. त्यावेळेस बाबांनी स्वतः आपल्या टमरेलमध्ये पाणी घेऊन गंजी भोवती प्रदक्षिण मारताच आग त्वरीत विझली.

आमचे आजोबा श्री साईबाबांचे व दिठ्ठलाचे निरिस्सम भक्त होते, गेल्या २५ वर्षांत त्यांनी श्री साईबाबांच्याच आशीर्वादाने षडविकारांवर विजय मिळविला होता. त्यांचे शिर्डीतच विठ्ठल-रुदिमणीचे मंदिर आहे. असे आमचे आजोबा, थोर साईभक्त दि. १२ मे १९८७, नरसिंह जयंतीच्या दिवशी अगदी सहजतेने श्री साईचरणी विलीन झाले. श्री साईईश्वर मृतात्म्यास शांती आणि सदगती देवो.



शब्द मला रे वदले

भक्ती भावनेची ओंजळीत लेकूनी ही फुले
साई मी तुझ्या मंदिरात रे आलो ----- ॥ थृ. ॥

तारितोस तू सदा भाविक भक्त गणाना
एकदा येऊनी दे शुभाशिर्वाद मम लेकरुना
प्रती गुरुवारी करेन मी तुझी उपासना
होईल पूर्ण मम हृदयाची मनोकामना
असे आज शब्द मला रे वदले
साई मी तुझ्या मंदिरात रे आलो ----- ॥ १ ॥

जगत विधाता करुणाकरा अर्पितो मी तुला
नयनांचा नंदादिप करूनी भाव सुमनांची माला
विश्वात गजते आज तुझी अगाध लीला
तूच भक्तगणांचा पालनकर्ता शंभूनाथ भोला
असे आज शब्द मला रे वदले
साई मी तुझ्या मंदिरात रे आलो ----- ॥ २ ॥

— कु. सुर्यकांत शंकर आंगणे
ताडदेव बने कंपाऊंड,
मुंबई-३४.

मनाची शांती

कु. शुभागी कुलकर्णी
द्वारा श्री. जी. जे. कुलकर्णी
पोष्ट मास्तर, देगलूर,
ता. देगलूर, जि. नांदेड.

‘शिरडीस ज्याचे लागतील पाय ॥
टळती अपाय सर्व त्याचे ॥
माझ्या समाधीची पायरी चढेल ॥
दुःख हे हरेल सर्व त्याचे ॥’

‘गुरुविन कोण दाखविल वाट?’

या जीवनरूपी आयुष्याच्या पथात प्रत्येक माणसाला गुरु असतो. त्याचे मार्गदर्शन माणसाला मिळते. माणूस नेहमी त्याचा आदर्श बाळगतो. लहानपणी प्रत्येक बालकाला आपल्या आईवडिलांकडून मार्गदर्शन मिळते. पुढे तो विद्यार्थी बनतो आणि शाळेत त्याला योग्य मार्गदर्शन करणारा शिक्षकरूपात गुरु भेटतो. या गुरुद्वारे तो आध्यात्मिक जगाची ओळख करून घेतो. पूर्वीच्या काळी जसे, ‘राजा म्हणेल ती पूर्व दिशा,’ असे शजा मानत असे, त्याच प्रमाणे सद्य काळात विद्यार्थी आपल्या गुरुचे ऐकतो. कारण त्याची बुद्धी प्रगल्भ झालेली नसते. परंतु जेव्हा त्याला खरा मानव म्हणून स्वतःला ओळखण्याची शक्ती येते, तेव्हाच या जगाचे अंतर्गत रूप त्याला दिसायला लागते. मग त्याला काळायला लागते की, मानवी जीवन हे अतिशय अवघड आहे आणि हे मानवी जीवन सोपे करण्यासाठी संतांची साथ आवश्यक आहे.

या जीवनरूपी तब्ब्यात बराचसा चिखल साचलेला आढळून येतो. जे लोक ह्या चिखलामधील माती काढून टाकण्याचा प्रयत्न करतात, अशांना इतर माणसे वेडे समजतात. याच वेड्या माणसांना पुढे पुढे संत म्हणून उपाधी देण्यात येते.

असे म्हणतात की, माणूस जेव्हा जन्म घेतो तेव्हा इतरांना हसवतो आणि जेव्हा त्याचा शेवट होतो तेव्हा स्वतः हसत इतरांना रडवतो. जन्म आणि मरण या दोन्हीतला जो कालावधी आहे, या काळात प्रत्येक दिवसातला प्रत्येक क्षण मानवाचा असतो. त्या कधी परत न येणाऱ्या अनमोल क्षणाचा त्या व्यक्तिने योग्य तो वापर केला पाहिजे. तरच जीवनाचे सार्थक झाले असे समजावे. जसे संत गोताखोर कठीण परिश्रम घेऊन समुद्राच्या तळाशी असलेले पांढरे शुभ मोती घेऊन येतो, ते मोती मिळविण्यासाठी त्याला खूप कष्ट घ्यावे लागतात. परंतु म्हणतात ना “प्रयत्नांती परमेश्वर,” कठोर परिश्रम केल्यावर आणि अपार श्रद्धा असली म्हणजे साक्षात परमेश्वराला सुद्धा आपल्यासमोर उभे रहाणे भाग पडते. परंतु त्यासाठी व्यक्तिचे मन फार मोठे असावे



लागते. 'जया अंगी मोठेपण तया यातना कठीण', आणि हे मोठे मन बहुतेक करून संतांचे असते. काम, क्रोध, लोभ, मोह यांचा त्या लोकांवर काहीच परिणाम होत नाही. ही माणसे ईश्वरी अंश समजली जातात.

या जीवनात कर्मयोगाची जशी गरज आहे, त्यापेक्षा जारत भक्तीयोगाची आहे. आपल्या मनाला शांती मिळविण्यासाठी परमेश्वराचे त्यामागे फार मोठे रहस्य दडलेले आहे. या रहस्याचे गुढ आत्तापर्यंत तरी कुणाला उलगडलेले नाही. भक्तीमुळे मानवाला खरे समाधान मिळते. जेव्हा व्यक्तिकडे लक्ष्मी देवी (संपत्ती) वास करीत असते तेव्हा त्या व्यक्तिला भक्तिरसाला किंवा भक्तिदेवीची किंमत नसते. परंतु जेव्हा संकटाची चाहुल लागते तेव्हा परमेश्वराची आठवण येते. जर परमेश्वरावर आपली अपार श्रद्धा असेल तर कोणतेही कठीण काम पूर्ण होऊ शकते. परमेश्वर नसता तर या जीवनरूपी सागराचे पाणी अतिशय गदूळ झाले असते. ते पाणी स्वच्छ करण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे परमेश्वराची भक्ती करणे. आणि म्हणूनच अथांग पसरलेल्या ह्या सागररूपी जीवनात अमृतरूपी देणगीचा आपण कशा प्रकारे वापर करावा याचा प्रत्येकाने विचार केला पाहिजे.

आजच्या युगात जागृत देवता म्हणजे श्री साईबाबा होत. त्यांना मनोभावे आपण शरण जावे, त्यांचे चिंतन, नामस्मरण करावे. दुसऱ्याने सांगितले म्हणून मी केले असे नको. 'मनी नाही भाव म्हणे देवा मला पाव' हे अुपयोगाचे नाही. आपली मनापासून श्रद्धा पाहिजे. आणि जे लौक साईबाबांना भावपूर्ण शरण जातात, त्यांना साईबाबा नेहमी मदत करतात.

'शरण मज आला आणि वाया गेला,

दाखवा दाखवा ऐसा कोणी ॥'

ज्याप्रमाणे शिवाजी महाराज, कौरव पांडव यांनी आपले पूर्ण जीवन गुरुसेवेत किंवा गुरुआजीत अर्पण केले, त्याप्रमाणे आपण सुद्धा श्री साईबाबांना गुरु मानूया आणि मनोभावे, चित्तभावे त्यांची सेवा करूया. यामुळे आपल्या मनाची शांती ढळणार नाही.

'माझा जो झाला कायावाचामनी ॥ तयाचा मी ऋणी सर्वकाळ ॥

साई म्हणे तोची झाला धन्य ॥ झाला जो अनन्य माझ्या पायी ॥

